

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2021

Tomáš Cerman

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra Politologie

Postoje veřejnosti členských států k Evropské unii

Bakalářská práce

Autor: Tomáš Cerman

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Milan Hrubeš, Ph.D.

Hradec Králové, 2021

Zadání bakalářské práce

Autor:	Tomáš Cerman
Studium:	F17BP0062
Studijní program:	B6701 Politologie
Studijní obor:	Politologie
Název bakalářské práce:	Postoje veřejnosti členských států k Evropské unii
Název bakalářské práce AJ:	Member States' public attitudes towards the European Union

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá postoji veřejnosti členských států k vybraným aspektům Evropské unie. Po plánovaném odchodu Spojeného království z EU zůstává otázkou, do jaké míry souhlasí veřejnost členských států s aktuální politikou EU. Brexit může ovlivnit přístup veřejnosti ostatních členských států k EU a zároveň inspirovat odpůrce evropské integrace z řad protiunijních politických subjektů. Cílem práce je zmapování občanských postojů vůči EU v členských státech. Nejprve budou za pomoci výsledků průzkumů veřejného mínění identifikovány aspekty EU, které britská veřejnost vnímala jako problematické či přímo negativní. Následně budou sledovány problematické aspekty i u ostatních států. Analýza tak odhalí, ve kterých státech jsou po Spojeném království občané nejvíce skeptičtí k projektu evropské integrace a jaká jsou její problematická místa z pohledu občanů jednotlivých států EU. Zároveň zdali se občanské postoje ke konkrétním otázkám týkající se EU liší mezi státy, nebo naopak je možné vysledovat trendy. V práci bude pracováno primárně s kvantitativními daty, jež budou čerpána z databázi Eurobarometru, které poskytují pravidelné výsledky průzkumů veřejného mínění. Využita bude metoda synchronní i diachronní komparace, kdy budou komparovány postoje občanů vůči EU napříč časem a unijním prostorem. Klíčová slova: Brexit, Postoje, Veřejnost, Evropská unie, Euroskepticismus

Drozdiak, William. 2017. *Fractured Continent: Europe's Crises and the Fate of the West*. New York: W. W. Norton & Company. Fiala, Petr a Pitrová, Markéta. 2009. *Evropská Unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. Gabel, Matthew Joseph Gabel. 1998. *Interests and integration*. Michigan: University of Michigan Press. George, Stephen. 1998. *An Awkward Partner: Britain in the European Community*. Oxford: University Press. Haas, Ernst B., 1964. *Beyond the Nation-State: Functionalism and International Organization*. Stanford: Stanford University Press Kratochvíl, Petr. 2012. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál. Niemann, Arne. 2015. *European economic integration in times of crisis: a case of neofunctionalism?* Dostupné na: https://internationale.politik.uni-mainz.de/files/2012/10/European-Economic-integration_crisis_neofunctionalism_Niemann_Ioannou_final_CLEAN_now1.pdf (11.5.2019) Perisic, Bojana. 2010. *Britain and Europe: a History of Difficult Relations*. Dostupné na: <http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/cs-bojana-perisic> (26.3. 2019) Piri, Jean-Claude. 2011. *The Future of Europe: Towards a Two-Speed EU*. Cambridge: Cambridge University Press. Rosamond, Ben, 2000. *Theories of European Integration*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. Shepherd, Robert James. 1975. *Public opinion and European integration*. Lanham: Lexington Books. Zimmermann, Hubert and Dür, Andreas. 2012. *Key Controversies in European Integration*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. *Public opinion - European Commission*. <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/General/index>

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Milan Hrubeš, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 24.5.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval (pod vedením vedoucího bakalářské práce) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 15. 4. 2021

Anotace

CERMAN, TOMÁŠ. *Postoje veřejnosti členských států k problematickým aspektům Evropské unie*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2021. Bachelor Thesis.

Bakalářská práce se zabývá postoji veřejnosti členských států k vybraným aspektům EU. Po plánovaném odchodu Spojeného království z EU zůstává otázkou, do jaké míry souhlasí veřejnost členských států s aktuální politikou EU. Brexit může ovlivnit přístup veřejnosti ostatních členských států k EU a zároveň inspirovat odpůrce evropské integrace z řad protiumijních politických subjektů. Cílem práce je zmapování občanských postojů vůči EU v členských státech. Nejprve budou za pomoci výsledků průzkumů veřejného mínění identifikovány aspekty EU, které britská veřejnost vnímala jako problematické či přímo negativní. Následně budou sledovány problematické aspekty i u ostatních států. Analýza tak odhalí, ve kterých státech jsou po Spojeném království občané nejvíce skeptičtí k projektu evropské integrace a jaká jsou její problematická místa z pohledu občanů jednotlivých států EU. Zároveň zdali se občanské postoje ke konkrétním otázkám týkající se EU liší mezi státy, nebo naopak je možné vysledovat trendy. V práci bude pracováno primárně s kvantitativními daty, jež budou čerpána z databázi Eurobarometru, které poskytují pravidelné výsledky průzkumů veřejného mínění. Využita bude metoda synchronní i diachronní komparace, kdy budou komparovány postoje občanů vůči EU napříč časem a unijním prostorem. Analýza postojů veřejnosti by měla vést k získání odpovědí na následující otázky:

1. Jaké jsou postoje veřejnosti členských států k vybraným aspektům EU po rozhodnutí o Brexitu?
2. Jaké další státy s euroskeptickou veřejností by mohly usilovat o vystoupení z EU?

Klíčová slova: Brexit, Postoje, Veřejnost, Evropská unie, Euroskepticismus

Annotation

CERMAN, TOMÁŠ. *Member States' public attitudes towards the European Union*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2021. Bachelor Thesis.

This bachelor thesis deals with member states' public attitudes towards the European Union. Following the planned withdrawal of The United Kingdom from the European Union, the question remains to which extent the public of the member states agrees with current policy. Brexit can have a big impact on the public attitude of the member states towards the European Union and it can inspire opponents of European integration from other member states. The aim of this thesis is to map public attitudes towards the EU in the member states. First, the results of public opinion polls will identify aspects of the EU that the British public perceived as problematic or downright negative. Subsequently, problematic aspects will be monitored in other member states as well. The analysis will reveal in which countries citizens are most skeptical about the project of European integration and what are its problematic aspects from the citizen's point of view. At the same time, whether civic attitudes to specific issues concerning the EU differ between countries or, conversely, trends can be traced. The thesis will work primarily with quantitative data, which will be drawn from Eurobarometer databases, which provide regular results of opinion polls. The method of synchronous and diachronic comparison will be used, where the attitudes of citizens towards the EU will be compared across time and EU space. The analysis of public opinion leads to answer the following questions:

1. What are the public attitudes of the Member States towards selected aspects of the EU following the Brexit decision?
2. What other countries with a Eurosceptic public could seek to withdraw from the EU?

Keywords: Brexit, Public, Attitudes, European Union, Euroscepticism

Úvod.....	1
1 Teoretická a konceptuální východiska.....	4
1.1 Teorie euroskepticismu	4
1.1.1 Veřejný euroskepticismus.....	4
1.1.1.1 Utilitářský přístup.....	6
1.1.1.2 Přístup národní identity	7
1.1.1.3 Podnětový přístup.....	7
1.1.2 Stranický euroskepticismus	9
1.2 Spojené království a evropská integrace	10
1.2.1 Brexit	12
1.2.2 Identifikace problematických aspektů EU	15
1.2.2.1 Důvěra Britů v EU jako instituci.....	18
1.2.2.2 Postoje Britů k přijímání rozhodnutí na úrovni EU.....	18
1.2.2.3 Postoje Britů k migrační politice.....	19
1.2.2.4 Postoje Britů k hospodářské a měnové unii	21
1.2.2.5 Postoje Britů k budoucímu rozšiřování EU.....	21
1.2.3 Demografický profil respondentů.....	22
2 Metodologie	25
3 Praktická část	27
3.1 Analýza postojů veřejnosti v členských státech EU	27
3.1.1 Postoje členských států k přijímání rozhodnutí	29
3.1.2 Postoje členských států k migrační politice.....	29
3.1.3 Postoje členských států k hospodářské a měnové unii	32
3.1.4 Postoje členských států k budoucímu rozšiřování EU.....	34
3.2 Členské státy EU s nejvyšší mírou euroskepticismu.....	36
3.2.1 Česká republika.....	37
3.2.2 Řecko	38

Závěr	40
Prameny a literatura	42

Úvod

Evropská unie (dále jen EU) v současné době čelí jednomu z nenáročnějších období od doby jejího vzniku. Jednotný blok 27 členských států nebyl ve své historii nikdy tak křehký jako je tomu v současné době. Organizace musí čelit ekonomické nejistotě, problémům spojeným s ochranou svých hranic, otázkám týkajících se legitimacy svých vlastních institucí či útokům euroskeptických politických subjektů. Zatímco vedoucí představitelé vlád usilují o nalezení jednoty, mezivládní konference v posledních letech byly sužovány hlubokými rozpory ohledně toho, jak rozvíjet eurozónu a jak ukončit evropskou migrační krizi. Tento nejnovější vývoj zanechal výraznou stopu na veřejném mínění. Euroskeptické tendence rostou. Už to není fenomén vázaný na malé segmenty společnosti, extremistické politické strany nebo na konkrétní ekonomické cykly.

Dne 23. 6. 2016 bylo prostřednictvím referenda rozhodnuto o vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z EU. Výsledek referenda o Brexitu ve Spojeném království poskytl první pohled na to, co EU může čekat, až euroskeptické snahy zesílí. Výsledek vyslal šokující vlnu do politického establishmentu v Londýně, Bruselu i jinde. Byl výsledek založen na britské výjimečnosti nebo svědčil o větším procesu vzpoury proti Bruselu? Lze očekávat podobné euroskeptické tendence také v jiných členských státech? Britská veřejnost vždy vykazovala silnější euroskeptické tendence ve srovnání s veřejným míněním na kontinentu. Ve skutečnosti však euroskeptické strany ve volbách do Evropského parlamentu mají stále narůstající podíl hlasů. Na tyto výsledky voleb a referenda je však třeba pohlížet také na pozadí hospodářských a politických výzev, kterým EU v minulém desetiletí čelila.

Dny shovívavého konsensu skončily, ale otázka zní: Co přišlo na jeho místo? Odborníci, novináři a politici naznačují, že se v současné době potýkáme s nárůstem euroskepticismu. Zdá se, že pocity nespokojenosti a hněvu nad rozdělenou reakcí Bruselu na hospodářský pokles a toky uprchlíků snížily veřejnou podporu evropského projektu na historické minimum. Tento názor ilustruje bývalý předseda Evropské rady Herman Van Rompuy, který ve svém projevu 9. listopadu 2010 v Berlíně u příležitosti Křišťálové noci varoval: *„Společně bojujeme proti nebezpečí nového euroskepticismu. Toto již není monopol několika zemí. V každém členském*

státě existují lidé, kteří věří, že jejich země může přežít sama v globalizovaném světě. Je to více než iluze: je to lež.“ Veřejné mínění je tak v evropském projektu hluboce rozděleno. Budoucnost EU závisí více než kdy jindy na podpoře občanů projektu evropské integrace. Časy, kdy elity mohly usilovat o evropskou integraci bez ohledu na veřejné mínění, jsou pryč. S množением referend o záležitostech EU, vzestupem euroskeptických stran a politizací otázek EU ve vnitrostátních a evropských volbách došlo k odklonu od „tolerantního konsensu“ raného období integrace k „omezujícímu rozporu“ (Hobolt & de Vries, 2016).

Cílem této práce je zmapovat postoje veřejnosti k vybraným aspektům EU, které britská veřejnost vnímala jako problematické či přímo negativní. Na základě dat z průzkumů veřejného mínění pak budou identifikovány takové státy, které mají negativní postoj k EU, resp. k jejím vybraným aspektům, a které by tedy mohli mít potenciál v budoucnu vystoupit z EU podobně jako Spojené království. Analýza postojů veřejnosti by měla vést k získání odpovědí na následující otázky:

1. Jaké jsou postoje veřejnosti členských států k vybraným aspektům EU po rozhodnutí o Brexitu?
2. Jaké další státy s euroskeptickou veřejností by mohly usilovat o vystoupení z EU?

Práce je dělena na několik částí. Nejprve je představen a vysvětlen pojem euroskepticismus, který je v práci hojně využíván. Práce se zabývá primárně veřejným euroskepticismem, avšak pro komplexní přehled bude představena také teorie stranického euroskepticismu. Jak bude dále rozvedeno, veřejný euroskepticismus je se stranickým euroskepticismem značně propojen a navzájem se ovlivňují. Dále bude dán teoretický rámec faktorům ovlivňujícím euroskeptické postoje a veřejné mínění obecně. Následně je shrnuta historie Spojeného království v evropské integraci, která je nezbytná pro pochopení specifických podmínek státu, jehož občané rozhodli o vystoupení z EU. V další kapitole je pak zkoumáno referendum o Brexitu a na základě průzkumu veřejného mínění jsou identifikovány aspekty EU, které britská veřejnost vnímala jako problematické. V metodologické části je vysvětlen postup analýzy. V samotné analýze jsou pak představeny výsledky průzkumu postojů veřejnosti členských států EU a následně jsou pak aplikovány teoretické koncepty na státy, které mají

nejvíce negativní postoje k vybraným aspektům EU, a které by tedy mohli mít potenciál v budoucnu následovat Spojené království a vystoupit tak z EU.

Základem pro analytickou část práce jsou data z Eurobarometru. Od roku 1973 nechávají evropské orgány provádět pravidelné průzkumy veřejného mínění. Průzkumy se zabývají různými tématy. Zaměřují se na občany, a na fakt, jak vnímají EU, její instituce, evropské volby či konkrétní oblasti politiky. Dotazníkové šetření z databáze Eurobarometru bylo zvoleno z důvodu, že získává velké množství údajů napříč časem a unijním prostorem, které je možné v této práci dále rozvíjet a interpretovat. Vzhledem k mnoholeté existenci těchto průzkumů poskytuje analýza výsledků podrobný vhled do tendencí a vývoje veřejného mínění o evropských otázkách, jak na vnitrostátní úrovni, tak na úrovni sociodemografické. Pro účely této práce jsou sledována data z června roku 2016, která vystihují euroskeptické postoje Britů před referendem o Brexitu. V rámci průzkumů postojů veřejnosti u ostatních členských států jsou pak sledována data z jara roku 2019, kdy probíhala jednání o formě odchodu Spojeného království z EU.

1 Teoretická a konceptuální východiska

Cílem práce je zmapování občanských postojů vůči EU v členských státech v období po referendu o Brexitu. Z toho důvodu je vhodné se nejprve zabývat Spojeným královstvím, které má bohatou zkušenost s evropskou integrací, a které bylo součástí hlubší evropské integrace od roku 1973, kdy přistoupilo k Evropskému hospodářskému společenství (dále jen EHS). Ještě před tím, než bude zkoumána situace Spojeného království, je však nutné představit pojem euroskepticismus, který je využíván v celém rozsahu této práce. V kontextu veřejného euroskepticismu jsou dále představeny faktory ovlivňující veřejnou podporu. Pro komplexní analýzu postojů veřejnosti je veřejný euroskepticismus doplněn částečně o stranický euroskepticismus, protože tyto dvě strany se navzájem ovlivňují.

1.1 Teorie euroskepticismu

Pojem euroskepticismus definoval Paul Taggart, podle jeho slov tak poprvé v akademické literatuře (Szczurbiak & Taggart, 2003). Euroskepticismus definoval jako vyjádření myšlenky kvalifikované opozice, stejně jako myšlenku obsahující nekvalifikovanou a celkovou opozici vůči procesu evropské integrace (Taggart 1998). Tato definice byla základem pro řadu dalších konceptů a typologií euroskepticismu. Euroskepticismus stále není plně prozkoumaný pojem a stále je předmětem výzkumů.

Přestože komplexnímu studiu postojů k evropské integraci se politická věda věnuje nepřítli mnoho let, objevila se řada typologií a modelů. Jejich četnost je důkazem problematičnosti některých kategorií, výskytu sporných či třecích ploch a nejasného obsahu některých položek (Kaniok, 2005). Přestože literatura udělala velké pokroky ve snaze vysvětlit, které faktory určují, zda mají lidé k EU pozitivní nebo negativní postoje, přesné koncepty a měření podpory a skepticismu se dostalo mnohem menší odborné pozornosti.

1.1.1 Veřejný euroskepticismus

Po celá desetiletí byli evropští občané považováni za do značné míry irelevantní pro proces integrace. Jeden z předních myslitelů o evropské integraci Ernst Haas před více než 50 lety prohlásil, že není nutné řídit se průzkumy veřejného mínění (Hobolt & de Vries, 2016). Postupem času však docházelo ke

změně a veřejná podpora byla pro EU stále důležitější. Stále více byl kladen důraz na komunikaci s veřejností a formování jejich postojů. Jelikož právo EU postrádá nadnárodní způsob vymáhání, vytrvalost politického systému EU zásadně závisí na dodržování a přijímání práva EU ze strany veřejnosti (Caldeira & Gibson, 1995). EU věnovala značné prostředky průzkumu veřejného mínění, mimo jiné prostřednictvím Eurobarometru představeným v roce 1973. Průzkumy EU se využívaly nejen k sladění EU a jejích akcí s postoji občanů, ale také k účinnější manipulaci. Tím také docházelo k nezvratné politizaci a polarizaci veřejných postojů. Důsledky takového jednání se začaly projevovat již v době vzniku Maastrichtské smlouvy a dalších smluv spojených se vznikem EU (Sternberg, 2016). Situace vyvrcholila v ústavní krizi, krizi eura, uprchlickou krizi a naposledy v odchod Spojeného království z EU.

Odmítnutí Maastrichtské smlouvy referendem v Dánsku v roce 1992 znamenalo zlom ve studiu evropské integrace, což vyvolalo vědecký zájem o roli veřejného mínění. Od té doby lze pozorovat nárůst počtu vědeckých článků věnujících se roli veřejného mínění v problematice EU. První vlna studií v 90. letech se zaměřila na podporu evropské integrace, zatímco druhá vlna studií v roce 2000 byla zaměřena na porozumění opozici vůči EU, jinak známé obecně jako euroskepticismus. Společné je to, že se obě vlny zaměřovaly téměř výlučně na determinanty veřejného mínění a definici a měření pojmu věnovaly menší pozornost. To vyvolává otázku, co vlastně máme na mysli, když mluvíme o veřejné podpoře evropské integrace a její měřitelnosti (Hobolt & de Vries, 2016).

Výchozím bodem pro výzkum veřejného mínění je klíčová práce Eastona (1965). Easton se zabýval studií veřejné podpory pro vládní systémy, která zkoumá, jakým způsobem se člověk svými hodnotami orientuje na politické subjekty. Rozlišuje mezi dvěma různými způsoby politické podpory: rozptýlenou a specifickou. Rozptýlená podpora se týká hodnocení režimu. Zabývá se politickým či vládním systémem a ústavním uspořádáním daného státu. Specifická podpora se týká spíše politiky, tedy konkrétních politických kroků, kolektivních rozhodnutí a norem přijatých politickými aktéry působícími v širším systému vlády (Norris, 1999). Rozptýlená podpora je založena na samotných principech fungování institucí a loajalitě k nim. Specifická podpora často reflektuje spokojenost s konkrétními kroky jednotlivých institucí.

Práce využívá pro vysvětlení postojů veřejnosti k problematickým aspektům EU zejména vědecký článek napsaný Hobolt a de Vries (2016), který shrnuje dosavadní zkoumání především veřejného euroskepticismu a vysvětluje chování veřejnosti v závislosti na klíčových faktorech. Článek sleduje studie na téma podpory veřejnosti k EU a interpretuje 3 klíčové přístupy k tomuto tématu. Tyto přístupy lze volně přeložit jako utilitářský přístup, přístup národní identity a podnětový přístup.

1.1.1.1 Utilitářský přístup

Jedná se o přístup, který se opírá o výhody a nevýhody evropské integrace. V Římských smlouvách zakládajících EHS a podepsaných v roce 1957 se uvádělo, že cílem unie bude stále užší a prohlubující se spolupráce. Do vzniku EU se však primárně jednalo o hospodářskou a ekonomickou spolupráci. V 90. letech tak mezi studii veřejné podpory evropské integrace převažoval výzkum utilitárního přístupu, který těžil primárně právě z hospodářské spolupráce. Podpora veřejnosti se odvíjela od analýzy toho, co členství v unii občanům přináší.

Dle Gabela a Palmera (1995) občané EU v různých socioekonomických třídách vnímají výhody a nevýhody evropské integrace rozdílným způsobem. Tyto rozdíly výrazně formují jejich postoje k evropské integraci. Míra podpory občanů je tak závislá na přínosu z integrační politiky. Klíčovým aspektem utilitářského přístupu je liberalizace evropského obchodu. S narůstající liberalizací budou stále více zvýhodňováni občané s vyšším vzděláním, vyššími pracovními dovednostmi a vyššími příjmy. Odstranění překážek obchodu umožňuje firmám přesunout výrobu přes hranice a zvyšuje nejistotu pracovních míst pro pracovníky s nízkou kvalifikací, zatímco vysoce kvalifikovaní pracovníci a osoby s kapitálem mohou využít příležitostí plynoucích z liberalizovaného evropského trhu (Hobolt & de Vries, 2016). Občané EU s vyššími příjmy budou mít z liberalizace kapitálu větší užitek, protože mohou využít větší investiční příležitosti, které nabízejí otevřenější finanční trhy. V důsledku toho pak budou tyto skupiny občanů více podporovat evropskou integraci. Dalším faktorem je bydliště občanů. Evropané pobývající v blízkosti hranic s ostatními členskými zeměmi EU těží se zvýšené ekonomické interakce mezi sousedními zeměmi. Obyvatelé příhraničních regionů by tedy měli vyjadřovat evropské integraci větší podporu (Gabel & Palmer, 1998). Na základě mnoha studií víme, že socioekonomické faktory ovlivňují podporu veřejnosti a

zejména vzdělání je stále důležitějším determinantem pro tuto podporu. Občané ze základním a nižším vzděláním méně podporují evropskou integraci. Novější studie ukázaly, že ekonomický aspekt má silnější efekt, než národní identita či ideologie. Ukázalo se například, že levicově zaměřeni lidé jsou více proti integraci než lidé na pravici. Toto tvrzení lze vysvětlit následovně. Integrace může vést k oslabení sociálních systémů. Avšak v zemích s vysokou nerovností příjmů může naopak vést k silnějšímu přerozdělování a posílení sociálního systému (Hobolt & de Vries, 2016).

1.1.1.2 Přístup národní identity

Tento přístup sleduje roli národní identity v souvislosti s evropskou integrací. EU se od svého vzniku výrazně proměnila. Z organizace, která se nejprve zabývala liberalizací obchodu se stala unie, která má rozsáhlé kompetence a sdružuje členské státy mimo jiné např. v oblastech zahraniční či bezpečnostní politiky. Zasahování do politik členských států však přináší svá rizika. Sjednocení suverenity narušuje národní identitu a stírá hranice mezi odlišnými kulturami. Dle Careyho (2002) lidé se silnou národní identitou a hrdostí méně podporují evropskou integraci. Ve studiích McLarena (2006) a dalších existují důkazy, že euroskepticismus úzce souvisí s obecným nepřátelstvím vůči jiným kulturám. Například negativní postoje vůči menšinovým skupinám a přistěhovalcům prokázaly, že jedinci, kteří svou národní identitu pojmají jako jinou než identitu dalších členských států, jsou více negativní vůči evropské integraci (Hobolt & de Vries, 2016). Ve studiích sledujících roli národní identity vůči podpoře evropské integraci je zdůrazňováno, že koncepční základ pro evropskou identitu je stále málo prozkoumán a je potřeba se na tento výzkum více zaměřit.

1.1.1.3 Podnětový přístup

Tento přístup zkoumá především roli informovanosti veřejnosti. Před krizí eurozóny a následným využíváním souvisejících podpůrných programů v zadlužených státech mělo jen málo lidí přímé osobní zkušenosti s EU a povědomí o ní bylo obecně na nízké úrovni (Hobolt & de Vries, 2016). Studie se proto zaměřily na roli subjektů, které mají vliv na formování postojů o EU. Mezi tyto subjekty lze řadit například politické strany či média. Hlavní myšlenkou tohoto přístupu tedy je, že evropská integrace je příliš složitá a vzdálená od každodenního života většiny občanů, aby mohli mít dostatečné povědomí a zájem na formování

názorů či postojů vůči evropské integraci či EU jako instituci. Místo toho se občané spoléhají na jimi volené zástupce, aby překonali své informační nedostatky. Vzhledem k tomu, že občané obecně věnují více pozornosti národní politické scéně než evropské politice, má smysl, aby k vytváření názorů na evropskou integraci používali domácí podněty (Hobolt & de Vries, 2016).

Zpravodajská média jsou významným zdroje nejen politických informací pro občany. Ačkoli je notoricky obtížné empiricky jasně identifikovat mediální efekty, několik studií (s využitím kombinace časových řad, panelových studií a experimentálních metod) ukázalo, že mediální obraz má významný účinek na podporu evropské integrace na individuální i kontextové úrovni (Hobolt & de Vries, 2016). Zejména s rozvojem digitálních médií je společnost a veřejné mínění výrazně ovlivňováno. Tato média tak mohou vést k „europeizaci“ veřejné sféry (Fetoshi 2017).

Dalším subjektem, který má vliv na formování postojů k EU jsou politické strany. Je dobře známo, že politické strany se velkou mírou podílí na formování postojů veřejnosti k EU. Občané podporující proevropské politické strany s větší pravděpodobností budou podporovat evropskou integraci. Jedná se o oboustranný vztah, kdy politická strana utváří a zároveň reaguje na postoje voličů. Inglehart, Rabier a Reif v průzkumech Eurobarometru z let 1973–1989 zjistili, že příznivci levicových stran integraci méně podporovali než příznivci pravicových stran. Obecně jsou levicové strany k integraci skeptičtější než strany pravice, protože vnímají, že integrace je projevem kapitalistických sil (Gabel, 1998). V důsledku toho levicové strany obecně méně podporovaly integraci než strany pravice (Wessels, 1995). Euroskeptické postoje zaujaly zejména strany na kraji pravo-levého spektra. Euroskepticismus se stává hlavním tématem těchto stran a mobilizují tak nové voliče.

Dále pak například Rohrschneider (2000) ukazuje, že občané, kteří považují své národní demokratické instituce za dobře fungující, vykazují mnohem nižší podporu EU, protože vnímají politiku na evropské úrovni jako demokraticky nedostatečnou. Další práce naznačují, že zatímco občané méně zámožných národů hodnotí EU hlavně na základě ekonomického výkonu, v bohatších národech se veřejnost spoléhá hlavně na politická kritéria a srovnává deficit demokracie

vnímaný EU s fungováním jejich národních demokracií (Rohrschneider & Loveless, 2010).

1.1.2 Stranický euroskepticismus

V roce 2002 byl původní koncept euroskepticismu rozšířen Paulem Taggartem společně s Aleksem Szczerbiakem. Původní koncept byl rozšířen diferenciací euroskeptického postoje a byla tak vytvořena první typologie. Taggart a Szczerbiak formulovali dvě hypotézy, ze kterých vycházeli. Zaprvé, pozice strany na pravo-levé škále není rozhodující při určování, zda politická strana je euroskeptická či nikoliv. Zadruhé, místo ve stranickém systému hraje klíčovou roli – lze pozorovat fenomén, že euroskeptické strany se nacházejí na okraji stranické politiky (Neumayer, 2014). Následně rozdělili euroskepticismus na „tvrdý“ a „měkký“. „Tvrdý“ euroskepticismus podle autorů obsahoval principiální opozici proti EU a evropské integraci, a proto strany tuto pozici zastávající požadují stažení své země z EU. Politika strany je namířena proti projektu evropské integrace obecně. „Měkký“ euroskepticismus byl definován jako politika, v níž není přítomna principiální námitka proti evropské integraci či proti členství v EU, ale obsahuje námitky vůči jedné či více politických oblastí, které vedou k vyjádření kvalifikované opozice proti EU (Taggart & Szczerbiak, 2002). Tento koncept je v úrovni veřejného euroskepticismu či obecně podpory veřejnosti srovnatelný s původní prací Eastona, který vytvořil do jisté míry podobný koncept a vytvořil také 2 kategorie, které se liší podporou v politický systém obecně a podporou v konkrétní politické kroky.

Taggart a Szczerbiak svou typologii brzy po vydání revidovali. Kritici této typologie poukazovali na fakt, že „měkký“ euroskepticismus je definován příliš široka. Jeho aplikace tak ztrácela smysl. Dále pak byl kritizován přílišný důraz na otázku členství v EU jako dělicího faktoru. Taggart a Szczerbiak následně vyřadili důležitost podpory členství v EU ze svého konceptu. V další revizi typologie upřednostnili podporu či odpor vůči transferu moci a suverenity směrem od národního státu k nadnárodním tělesům typu EU (Kaniok, 2005). „Tvrdý“ euroskepticismus tak byl dále označen za principiální námitku proti projektu evropské integrace tak, jak je zosobněna v EU, jinými slovy, za námitku založenou na odporu proti přesunu moci na nadnárodní instituce jako je EU. „Měkký“ euroskepticismus byl definován jako absence principiální námitky proti projektu

evropské integrace, který je založen na transferu moci na nadnárodní těleso jako je EU. V politice strany je ale přítomna opozice proti stávající či plánované trajektorii EU založené na dalším rozšíření pravomocí EU (Szczurbiak & Taggart, 2003).

Tato typologie pouze částečně vysvětluje postoje politických stran k EU, protože se zabývá výhradně stranami negativně se vymezujícími vůči evropské integraci. Protože negativně vymezující strany jsou spíše na okraji stranické politiky, tato typologie tedy nevyjadřuje příliš o tradičních politických stranách. Na základě této kritiky byly typologie euroskepticismu dále rozvíjeny. Dalším přínosem k tomuto tématu byl např. koncept Kopeckého a Muddeho (2002), kteří vytvořili 4 kategorie euroskepticismu také na základě dimenzí rozptýlené a specifické podpory. Pracovali již také s pozitivními postoji. Ještě rozsáhlejší diferenciaci postojů s 6 kategoriemi poskytli Flood a Usherwood (2005). Tato práce se však bude primárně zabývat euroskepticismem na úrovni specifické a rozptýlené podpory.

Tabulka č. 1 Schéma Paula Taggarta a Alekse Szczurbiaka

Tvrký euroskepticismus	Měkký euroskepticismus
Principiální námitka proti projektu evropské integrace, který je založen na transferu moci na nadnárodní těleso jako je EU.	Absence principiální námitky proti projektu evropské integrace, který je založen na transferu moci na nadnárodní těleso jako je EU, ale nesouhlas s aktuální formou evropské integrace či nesouhlas s konkrétní politikou

Zdroj: Kopeček, 2004: 246

1.2 Spojené království a evropská integrace

Pro bližší pochopení možných problematických aspektů EU se bude práce v této části zabývat podmínkami Spojeného království v širším kontextu po dobu jeho angažování v evropské integraci, aby bylo následně možné charakterizovat problematické aspekty a postoje veřejnosti napříč unijním prostorem. Spojené království se po druhé světové válce přibližovalo a později však vzdalovalo evropské integraci. Oba trendy budou vysvětleny na následujících řádcích.

Kořeny členství Spojeného království v evropské integraci lze pozorovat hned po druhé světové válce. Tehdejší britský premiér Winston Churchill dospěl po válečné zkušenosti k přesvědčení, že trvalý mír může zajistit pouze sjednocená Evropa. Tyto myšlenky lze charakterizovat jeho projevem z roku 1946. „*Existuje lék, který by v případě, že by ho spontánně přijala velká většina lidí v řadě zemí, během několika let učinil celou Evropu nebo její větší část svobodnou a šťastnou, jako je dnes Švýcarsko. Tímto lékem je obnova evropské rodiny nebo její co největší možné části a vytvoření struktury, díky níž by mohla žít v míru, bezpečí a svobodě. Musíme vybudovat něco jako Spojené státy evropské* (EU, 2020). Je nutné zmínit, že přes výhradně pozitivní postoj Churchilla k evropské integraci měl tento státník představu takovou, že Spojené království bude stát mimo strukturu zmíněných Spojených států evropských. Jeho vize zahraniční politiky spočívala primárně totiž v Commonwealthu. Commonwealth je dobrovolné mezivládní sdružení složené převážně z bývalých kolonií Britské říše. Všechna podřízená území jsou nyní nezávislými státy se suverénními vládami, avšak všechny zůstávají loajální vůči britské koruně. Britská říše byla supervelmocí, a proto není divu, že mnoho britských politiků a velká část populace Spojeného království se stále cítí poněkud nadřazenější než ostatní evropské země (Perisic, 2010).

V roce 1973 Spojené království opožděně přistoupilo k EHS. Pro bývalou Britskou říši znamenal vstup do EHS ztrátu širokého vlivu a možností spolupráce s ostatními mimoevropskými celky (Kratochvíl, 2012). To lze považovat za psychologickou bariéru, která má za následek potíže ve vztahu Spojeného království vůči EU. Dalším problémem je fakt, že Spojené království není jedním ze zakladatelů EU, přestože mělo možnost podílet se na procesu vytváření institucí evropské integrace. Zakládající státy stanovily základní pravidla EU, které je obtížné měnit. Státy, které k EU přistoupily později, měly často problém se na tyto pravidla adaptovat. Na vstupu Spojeného království do EHS se výrazně podílel tehdejší předseda vlády a konzervatívec Edward Heath. Tento předseda vlády měl poněkud „vlažnější“ vztahy s USA a jeho komunikace s Francií byla o to snadnější. Vstup Spojeného království do EHS nebyl pro Heatha pouhou alternativou. Heath proto inicioval vydání tzv. bílé knihy. V ní se mimo jiné psalo, že předpokládaný roční příspěvek Spojeného království do rozpočtu EHS ve výši 1 mld. liber by měl být kompenzován většími možnostmi plynoucími z výhod společného trhu.

Příspěvek do rozpočtu EHS byl a je dlouhodobě předmětem mnoha debat. Spojené království mělo být jedním z největších plátců do rozpočtu, avšak při použití podílu HDP na obyvatele patřilo mezi nejchudší země EHS (Fiala, 2018).

Odpor Spojeného království vůči EU lze charakterizovat postoji Margaret Thatcherové, která se stala premiérkou v roce 1979. Během tohoto období se Spojené království vzdalovalo myšlenkám evropské integrace. Argumentem proti integraci byl fakt, že Spojené království má minimální výhody z členství a přispívá nejvíce do rozpočtu tehdejšího EHS. V roce 1990 se však stal premiérem John Major, který zastával příznivější názor vůči evropské integraci. Jeho vláda ratifikovala v roce 1992 Maastrichtskou smlouvu, která byla základem pro vznik EU (Perisic, 2010).

Spojené království mělo téměř vždy výhrady k poválečným schématům evropské integrace. Vstup do Společenství v roce 1973 byl tak spíše pragmatickým krokem (Fiala, 2018). Historie britské říše významně ovlivnila postoj nejen britské politické elity k postavení států vůči evropské integraci. Britové byli po staletí národem, který spíše hleděl přes oceán ke vzdáleným kontinentům než přes kanál do Evropy. Národ byl dlouhodobě politicky stabilní, díky technologiím, moderní výrobě a později anglické průmyslové revoluci byl daleko před kontinentální Evropou. Zatímco starý kontinent krvácel v množství válečných konfliktů, Spojené království toho bylo většinou ušetřeno a mohlo tak dobývat svět, podmaňovat si jej a patřičně jej ekonomicky využívat (Moudrý, 2019). Na konci 16. a začátkem 17. století vznikly první kolonie Britské říše. Díky koloniím se Británie výrazně rozšířila, a stala se tak největší světovou říší v historii. Ve 20. století došlo k výraznému oslabení říše, protože mnoho kolonií se stalo nezávislými. V první polovině 20. století pak vznikl Commonwealth. Historický kontext se odráží v **přístupu národní identity**, který potvrzuje že národní identita hraje výraznou roli v postojích veřejnosti k EU.

1.2.1 Brexit

V červnu roku 2016 hlasovala mírná většina Britů pro odchod z EU i přes doporučení většiny politických a ekonomických odborníků setrvat v EU. Dle referenda bylo 51,9 % občanů pro odchod z EU. Přestože výsledek byl těsný a referendum nebylo závazné, britská vláda následně v březnu roku 2017 oznámila

odchod z EU. Celý proces byl tak spuštěn 29. března 2017, kdy britská vláda oficiálně aktivovala článek 50 Lisabonské smlouvy. Poprvé v historii EU se stalo, že členská země požádala o odchod. Tehdejší předseda vlády Spojeného království po rozhodnutí v referendu řekl: *„Byl jsem naprosto přesvědčen, že Spojené království je silnější, bezpečnější a lepší jako člen EU. Jako předseda vlády udělám vše, co bude v nadcházejících týdnech a měsících, abych udržel loď v rovnováze, ale nemyslím si, že by bylo správné, kdybych se pokusil být kapitánem, který nasměruje naši zemi na další místo určení.“* Ve svém projevu Cameron oznámil svou rezignaci na post předsedy vlády (BBC, 2016).

Aktivací článku 50 Lisabonské smlouvy se spustila dvouletá lhůta, během které se měly dojednat podmínky ukončení členství. Dne 15. 1. 2019 zamítla Dolní sněmovna britského parlamentu dohodu o ukončení členství, kterou vyjednala vláda Theresy Mayové s Evropskou komisí. Jedním z hlavních důvodů, proč britští poslanci dohodu odmítli, byla otázka irské pojistky. Irská pojistka měla garantovat, že nebude vytvořena pevná hranice pro obyvatele i zboží mezi Severním Irskem a Irskem, které i nadále zůstává členem EU. Problémem dohody bylo především to, že nebylo stanoveno konečné datum irské pojistky, a tak hrozilo, že Spojené království bude i nadále součástí celní unie. Zastánci Brexitu toto však považovali i po odchodu z EU za možné omezování národní suverenity (Menon, 2019).

Odmítnutí dohody o Brexitu mělo důsledky na vnitřní politiku Spojeného království. Britští poslanci totiž následně vyvolali hlasování o nedůvěře vládě Theresy Mayové, které však bylo neúspěšné. Následně byla Theresa Mayová pověřena nadále vyjednávat o budoucí dohodě a o úpravě irské pojistky. Dne 12. března 2019 byla podruhé odmítnuta dohoda o Brexitu, následující den pak byl odmítnut případný Brexit bez dohody. Dne 14. března 2019 bylo v Dolní sněmovně Spojeného království odhlasováno odložení Brexitu do 30. června 2019. Na následném zasedání Evropské rady schválily tuto žádost všechny ostatní členské státy. Během prodloužené lhůty však stále nedošlo ke konsenzu, a již třetí dohoda Theresy Mayové byla 29. března 2019 parlamentem odmítnuta. Theresa Mayová následně opět požádala o prodloužení lhůty Brexitu a Evropská rada 10. dubna žádost schválila. Po třech odmítnutých dohodách o Brexitu oznámila Theresa Mayová svou rezignaci na post předsedkyně Konzervativní strany. Složitost celé situace vystihla ve svém resignačním prohlášení. Uvedla, že udělala vše, co bylo

v jejích silách, aby přesvědčila poslance o její dohodě o odstoupení z EU, ale že v nejlepší zájmu země je zvolit nového předsedu vlády (BBC, 2019).

Novým předsedou byl následně zvolen Boris Johnson a stal se tak dalším premiérem Spojeného království. Boris Johnson opět požádal EU o odklad Brexitu nejpozději na 31. ledna 2020. V britském parlamentu byli poslanci stále proti dohodě. Situace vyústila v předčasné volby, které se konaly 12. prosince 2019. V důsledku voleb došlo ke změně v rozložení sil, načež 22. ledna 2020 poslanci odhlasovali dohodu o Brexitu. Tím však složitý proces neskončil. Do 31. prosince 2020 probíhalo přechodné období. Koncem přechodného období Spojené království dokončilo odloučení od EU. Spojené království přestalo dodržovat všechna pravidla EU, přestalo být součástí evropského jednotného trhu, celní unie, společné zemědělské a rybářské politiky. Spojené království také ukončilo budoucí začlenění zákonů, nařízení a směrnic do práva Spojeného království.

Výsledek britského referenda o členství v EU však v mnoha ohledech nebyl překvapující. Britská veřejnost je od vstupu v roce 1973 nejvíce euroskeptickou, ale předchozí průzkumy veřejného mínění naznačovaly, že výsledek referenda bude velmi těsný. Jedním z důvodů je fakt, že na rozdíl od ostatních vlád členských států, které většinou zaujímají pro-unijní postoj, britští konzervativci výrazně zastávají postoj proti EU. Konzervativci výrazně ovlivňují britskou veřejnost, která se s postoji této identifikuje. To poukazuje na roli **podnětového přístupu**. Na druhou stranu, je prokázáno, že referenda o evropské integraci jsou vysoce nepředvídatelná a občané často odmítají postoje, které jim vláda předloží, i když jsou podporovány shodou napříč politickým spektrem. Dalším důvodem úspěšného referenda je pak pro Evropu známá populistická rétorika. Tato rétorika učinila kampaň pro Brexit tak účinnou, že v posledních letech vedla k volebním úspěchům politických stran po celé Evropě. Kampaň obsahovala obecně podporované obavy z migrace, nedostatku ekonomických příležitostí a odporu vůči stávající politické elitě (Perisic, 2010).

Na jedné straně je tedy výsledek referenda o Brexitu jedinečnou událostí, protože žádný jiný členský stát se nikdy nerozhodl opustit EU. Na druhé straně však důvody, které k tomuto výsledku vedly, nejsou v žádném případě výrazně britským fenoménem. Mezi britskými občany lze pozorovat demografické rozdíly, protože

méně vzdělaní a méně zdatní občané v periferních oblastech hlasovali ve velké většině pro odchod z EU, zatímco mladí a vzdělanější občané v městských centrech hlasovali pro setrvání v EU. Toto rozdělení mezi těmi, kteří pociťují pozůstatky vlivu globalizace a masového přistěhovalectví, a těmi, kteří to považují za vítanou příležitost, je také hnací silou zvyšující se podpory euroskeptických stran na radikální pravici a levici po celé Evropě. Obavy z kulturních a ekonomických hrozeb globalizace, přistěhovalectví a evropské integrace jsou účinně mobilizovány stranami, zejména pokud jde o populistickou pravici, které jsou stále úspěšnější v národních i evropských volbách (Hobolt & de Vries, 2016).

Výzva, které EU čelí, tedy překračuje ztrátu významného členského státu a hospodářské a politické důsledky, které z toho vyplývají. Možná významnější je skutečnost, že mnoho voličů v celé Evropě vidí EU spíše jako součást problému než řešení, pokud jde o ochranu obyčejných občanů před problémy stále globalizovanějšího a integrovanějšího světa (Hobolt & de Vries, 2016).

1.2.2 Identifikace problematických aspektů EU

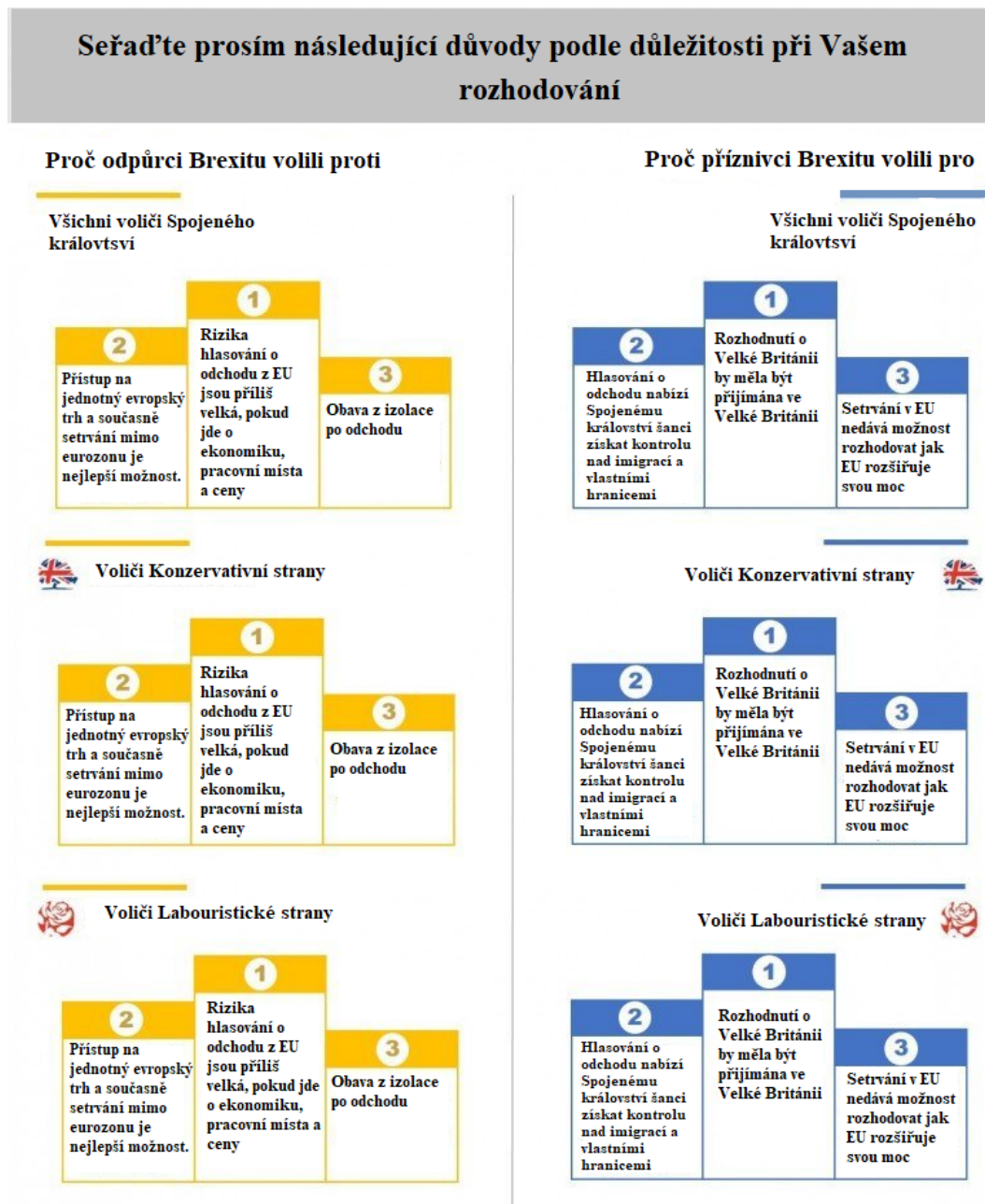
Občané Spojeného království v referendu konaném 23. června 2016 odhlasovali, že jejich země opustí EU. Stalo se tak s poměrem hlasů 51,9 % „pro“ a 48,1 % „proti“. V den konání referenda se ve Spojeném království zároveň konal průzkum veřejného mínění, kterého se zúčastnilo 12 369 britů. K analýze tedy bude použit primárně průzkum institutu Lorda Ashcrofta (Obrázek č.1). Z uvedeného průzkumu lze vysledovat demografický profil hlasujících a identifikovat tak skupinu hlasujících, jejichž postoje vůči EU jsou problematické či přímo negativní. V průzkumu lze zároveň vysledovat, které aspekty EU britská veřejnost vnímala jako problematické či přímo negativní.

Z výše uvedeného průzkumu jsou také patrné samotné problematické aspekty EU, které rozhodly o odchodu Spojeného království z EU. Téměř polovina (49 %) respondentů uvedla, že hlavním důvodem, proč chtěli opustit EU, bylo že rozhodnutí o Velké Británii by měla být přijímána ve Velké Británii. Třetina respondentů (33 %) uvedla, že hlavním důvodem pro Brexit bylo to, že Spojené království by dostalo možnost znovu získat kontrolu nad imigrací a vlastními hranicemi. Třetí skupina (13 %) uvedla, že kdyby Spojené království setrvalo v EU, nemělo by možnost rozhodovat o rozšiřování EU o další státy či rozšiřování její

moci. Čtvrtá skupina (6 %) uvedla, že jejich hlavním důvodem pro Brexit bylo, že Spojenému království by se ekonomicky více vyplatilo, kdyby bylo mimo EU, než kdyby bylo součástí unie.

Skupina respondentů, která se rozhodla hlasovat proti Brexitu, měla následující důvody. Většina (43 %) se obávala, že Brexit by ohrozil ekonomiku státu, pracovní možnosti a že by zapříčinil růst cen. Necelá třetina (31 %) respondentů uvedla, že setrvání v EU za tehdejších podmínek je ta nejlepší možnost. Tedy že Spojené království je členem EU, má přístup na jednotný trh, avšak není součástí Schengenského prostoru a eurozóny. Další skupina (17 %) hlasovala pro setrvání v EU proto, že Brexit by znamenal porušení vztahů s ostatními členskými státy EU. Poslední uvedená skupina (9 %) hlasovala pro setrvání proto, že Spojené království má již vybudovanou silnou vazbu s EU, a má s unií společnou historii, kulturu a tradice.

Obrázek č. 1 Důvody pro rozhodnutí Britů

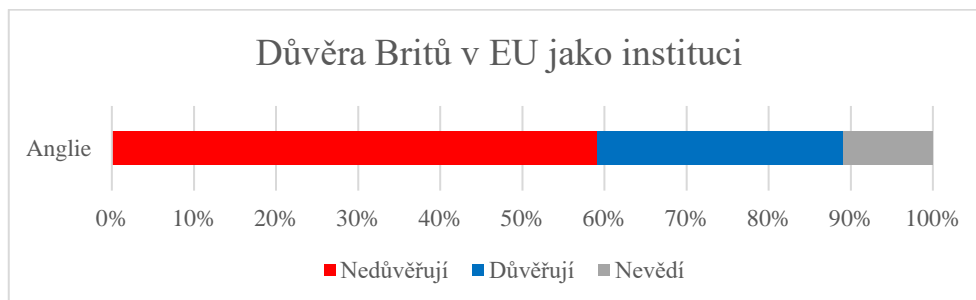
Lord Ashcroft Polls
@LordAshcroft

Zdroj: Lord Ashcroft Polls 2019, volně přeloženo

1.2.2.1 Důvěra Britů v EU jako instituci

Graf č. 1 reflektuje důvěru Britů k EU jako instituci. V průzkumu téměř 60 % lidí vyslovilo nedůvěru k instituci a naopak necelých 30 % instituci důvěřují. Z grafu je patrné, že před Brexitem byla většina britské veřejnosti skeptická k projektu EU coby nadnárodní organizaci, jíž je Spojené království dlouholetým členem. Tyto hodnoty tak mohly předznamenat i výsledek Brexitu jako takového.

Graf č. 1 Graf 1 Důvěra Britů v EU jako instituci

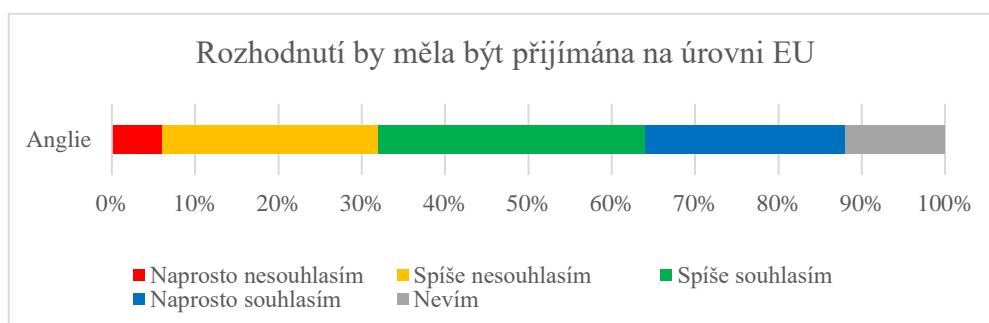

Zdroj: Eurobarometer 2016, vlastní zpracování

1.2.2.2 Postoje Britů k přijímání rozhodnutí na úrovni EU

Problematická pro Brity mohla být otázka omezování národní suverenity, resp. to že EU ovlivňuje jejich životy a rozhoduje za ně čím dál více. Unijní orgány již nyní mají význačné pravomoci, které mohou ovlivnit zaměstnance řady odvětví v jednotlivých členských státech (zejména hospodářská odvětví jako jsou zemědělství a potravinářství). Nemluvě o častém skloňování otázky evropské federace. Nicméně dle grafu č.2 s tvrzením, že „Rozhodnutí by měla být přijímána na úrovni EU“ „naprosto nesouhlasí“ 24 % respondentů, 32 % „spíše nesouhlasí“, 26 % „spíše souhlasí“ a 6 % „naprosto souhlasí.“ Výsledky tedy nejsou tak jednoznačné, jako u prvního grafu, přesto je patrné určité rozdělení britské veřejnosti nad touto otázkou. Zejména negativní procenta respondentů mohou také souviset se zakořeněným euroskepticismem a obecnou důvěrou v EU vyplývající z prvního grafu.

Graf č. 2 Rozhodnutí by měla být přijímána na úrovni EU

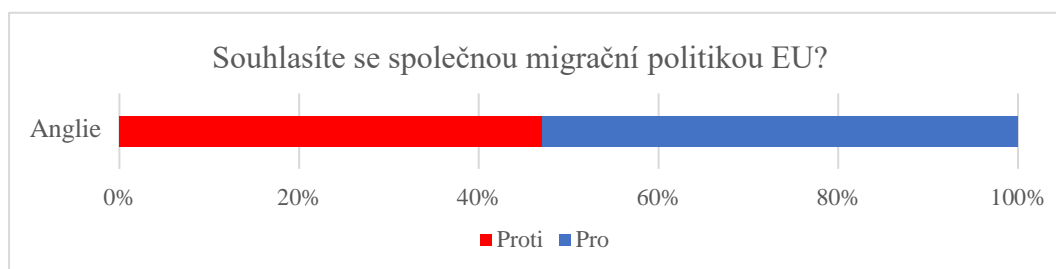

Zdroj: Eurobarometer 2016, vlastní zpracování

1.2.2.3 Postoje Britů k migrační politice

Dle grafu č. 3 je 47,1 % respondentů „proti“ a 52,9 % „pro“ společnou evropskou migrační politiku. Postoj britské veřejnosti k tomuto tématu není jednotný.

Graf č. 3 Souhlasíte se společnou migrační politikou EU?

Zdroj: Eurobarometer 2016, vlastní zpracování

Britský postoj k migraci lze dlouhodobě považovat za skeptický. Mnohdy však k ní Britové měli pragmatický postoj. Na základě údajů z průzkumů veřejného mínění víme, že migrace je pro britskou veřejnost přijatelná tehdy, pokud je přísně kontrolována vládou, zejména v době, kdy lze pozorovat její nárůst. V padesátých a šedesátých letech minulého století se Spojené království potýkalo s narůstající migrací zejména ze zemí Commonwealthu. Občané společenství využili práva na život a práci ve Spojeném království. Reagovali tak na výzvy britské vlády, aby pomohli vyplnit nedostatek pracovních sil. Nárůst migrace byl v této době značný, což vyvolalo rozpory mezi britskou veřejností. Migrace byla nejkontroverznějším tématem politiky až do roku 1981, kdy vláda završila zákonem o britské národnosti reformy omezující migrační práva v rámci Commonwealthu.

V posledních dvaceti letech lze sledovat podobný případ. Politické reformy usnadnily přístup zejména občanům nových členských zemí EU, které přistoupily

v roce 2004. Těmto občanům byli poskytnuty úplná práva na volný pohyb. Rostoucí počty migrantů se rozhodly využít možnosti přestěhovat se do Spojeného království. Přitahovala je zejména rostoucí ekonomika, silný pracovní trh a možnosti vzdělávání (Somerville, 2007). Výsledkem tohoto období byl největší příliv migrace v britské historii.

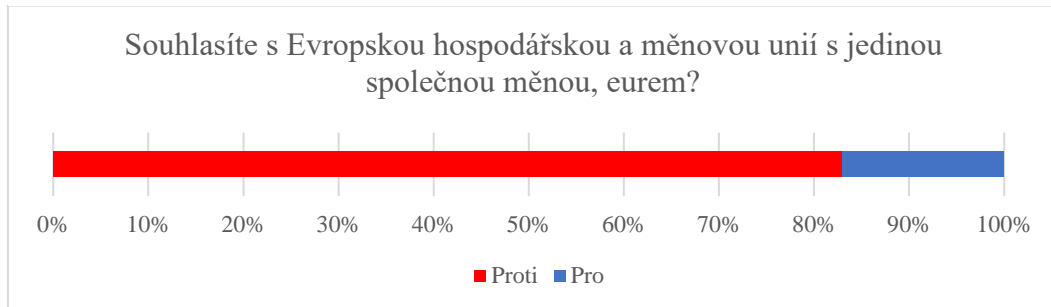
Přístup k migraci se lišil v závislosti na konkrétní skupiny migrantů. Pozitivnější přístup lze pozorovat v souvislosti s příchodem studentů či kvalifikovaných odborníků (Ford et al., 2012). Lze tvrdit, že britská veřejnost na migraci nereagovala požadavkem na její zastavení či zmírnění, ale spíše požadavkem na přísnější pravidla migrace. Britům záleží spíše na dovednostech a na adaptaci migrantů k britskému způsobu života než na jejich náboženství či jejich původu. Ještě před několika lety byli Britové tedy vůči migraci vyhraněnější, avšak v současné době se jejich postoje uvolnily. Je tomu tak z několika důvodů. Zaprvé, Britové mají zkušenost s migrací. Přestože nejprve převládal strach z migrantů, později se tito migranti integrovali a v současné době je lze považovat za součást britské společnosti, když si vytvořili vztahy, přátelé, založili rodiny a stali se součástí místní scény (Nuno, 2014).

Zadruhé, britská společnost je v současné době dostatečně informována o ekonomických výhodách migrace, především kvůli rozsáhlým debatám během voleb a referendu o Brexitu, kdy se na jedné straně přední politici a experti obávaly sociálního vlivu migrace, na straně druhé si však právě uvědomovaly možné výhody z ekonomického hlediska. V názorech na přistěhovalectví však existují stále velké rozdíly mezi sociálními skupinami. Lze pozorovat zejména politické konflikty mezi skupinami, jako jsou studenti, absolventi a střední třída, kteří vnímají přistěhovalectví stále pozitivněji, a na druhé straně těmi, jako jsou důchodci či dělnická třída, kteří přistěhovalectví vnímají negativněji (Ford et al., 2012).

1.2.2.4 Postoje Britů k hospodářské a měnové unii

Dle grafu č. 4 bylo 83 % respondentů „proti“ přijetí a 17 % „pro“ evropskou hospodářskou měnovou unii s přijetím eura.

Graf č. 4 Souhlasíte s Evropskou hospodářskou a měnovou unií s jedinou společnou měnou, eurem?

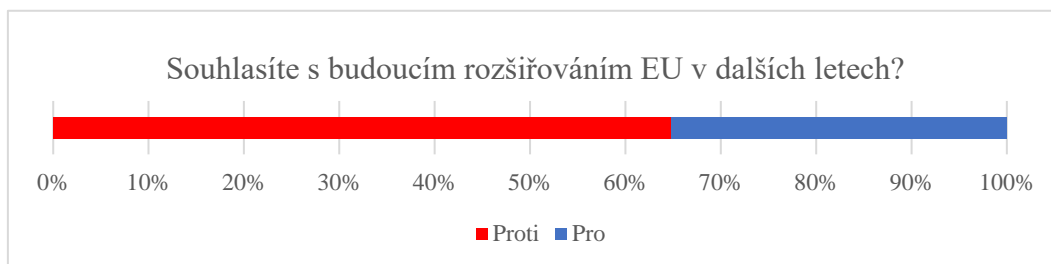
Zdroj: Eurobarometer 2016, vlastní zpracování

Spojené království podporovalo proces evropské integrace, zejména co se týče ekonomické spolupráce, zavedení zóny volného obchodu a vytvoření společného evropského trhu. Země však nikdy nebyla ve třetí etapě hospodářské a měnové unie a vždy silně vetovala zavedení eura. Odpůrci společné měny se obávali, že po přijetí eura a prvků společné evropské socioekonomické politiky by Spojené království přestalo být tržní ekonomikou a nedosahovalo by tak vysokého ekonomického růstu (Konarzewska, 2008). Ekonomická integrace není pro Spojené království zisková. Kontinentální model je založen na silné intervenci na trhu práce, vysokých daních a rozsáhlých programech sociální pomoci. Výsledkem je, že kontinentální ekonomiky se vyznačují horšími ekonomickými indexy než otevřená britská národní ekonomika. Britové považují svou domovskou zemi za globálního investora a obchodníka, jehož zájmy se v Evropě nacházejí jen částečně. K získání plných výhod svého jedinečného postavení na globálním trhu, které se vyvinulo v posledních dvou stoletích, potřebuje Spojené království omezit negativní dopady hospodářské politiky, které neodpovídají jejím zájmům (Konarzewska, 2008).

1.2.2.5 Postoje Britů k budoucímu rozšiřování EU

Dle grafu č. 5 je 64,8 % Britů „proti“ budoucímu rozšiřování EU o další země a 35,2 % s rozšiřováním souhlasí.

Graf č. 5 Souhlasíte s budoucím rozšiřováním EU v dalších letech?

Zdroj: Eurobarometer 2016, vlastní zpracování

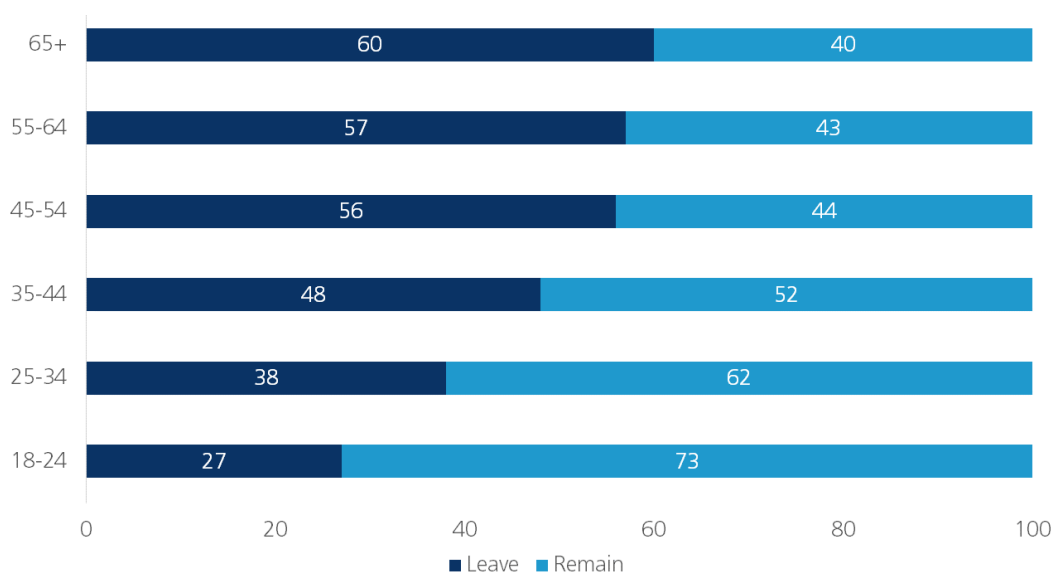
Výsledky tohoto šetření jsou jednou z hlavních příčin Brexitu a do značné míry souvisí s migrační politikou. Rozšíření EU o další země by znamenalo příchod dalších migrantů především ze států Balkánského poloostrova a Turecka na území Spojeného království.

Vlády Spojeného království však byly dlouhodobě výrazným zastáncem rozšíření EU. V průběhu desetiletí postupující vlády podporovaly rozšiřování na základě jeho strategických výhod pro Spojené království. V roce 1995 John Major představil přístup vlády a řekl: „*Věřím, že musíme šířit stabilitu a demokracii do širší Evropy. Východní a střední Evropa byla po staletí centrem války. Nyní však máme historickou příležitost: spojit je do jednotného trhu a demokratického objeti západní Evropy. Z tohoto důvodu zůstává rozšíření Evropské unie zásadním cílem*“ (HM Government, 2014).

1.2.3 Demografický profil respondentů

Demografický profil respondentů ověřuje roli **utilitářského přístupu ve veřejném** mínění, na základě toho, jak se výhody členství v EU projevují na socioekonomických třídách. Z průzkumu vyplývá trend, že čím jsou britští občané starší, tím spíše hlasují pro Brexit. Z grafu č. 6 vyplývá, že ve věkovém rozmezí 18–24 let hlasovalo 73 % respondentů pro setrvání v EU. Ve skupině 25–34 let hlasovalo 62 % respondentů pro setrvání v EU. Většina respondentů starších 45 let hlasovala pro odstoupení Spojeného království z EU. U respondentů starších 65 let lze pozorovat nárůst na 60 % hlasujících pro Brexit.

Graf č. 6 Věkový profil respondentů

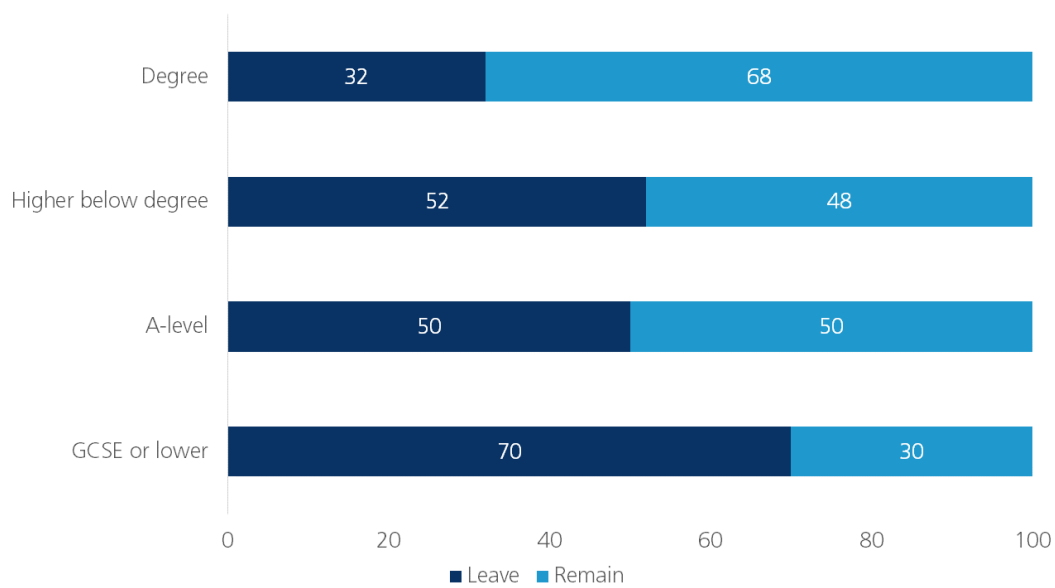

Zdroj: KBC (2019)

Většina pracujících na plný nebo částečný úvazek hlasovala pro setrvání v EU; většina nepracujících hlasovala pro odchod. Více než polovina důchodců hlasovala pro Brexit.

Další socioekonomická hlediska demonstruje graf č. 7. Většina (57 %) osob s vysokoškolským vzděláním hlasovala pro setrvání Spojeného království v EU, dále pak (64 %) osob s vyšším vzděláním a více než čtyři z pěti (81 %) těch, kteří stále studují. Mezi těmi, jejichž vzdělání skončilo střední školou nebo dříve, většina hlasovala pro odchod. Rozdíly jsou pak i v samotných socioekonomických třídách. Vyšší střední a střední třída složená z manažerských, administrativních nebo profesionálních pracovníků byla jedinou sociální skupinou, mezi kterou většina hlasovala pro setrvání v EU (57 %), zatímco téměř dvě třetiny nižší třídy (64 %), která obsahují kvalifikované a nekvalifikované manuální pracovníky, důchodce a nezaměstnané, hlasovaly pro odchod.

Graf č. 7 Socioekonomický profil respondentů

Zdroj: KBC (2019)

2 Metodologie

Práce používá metodu synchronní a diachronní komparace. Ve vybraných otázkách tak jsou analyzovány nejprve postoje britské veřejnosti před referendem o Brexitu v roce 2016, následně pak postoje členských států EU v roce 2019, přičemž cílem zkoumání budou ty nejvíce negativní postoje v daných otázkách. Postoje britské veřejnosti jsou sledovány na základě dat z průzkumu veřejného mínění konaného ve stejný den jako referendum o Brexitu. Průzkum uspořádal institut Lorda Ashcrofta. Data o postojích veřejnosti členských států EU pochází z databáze Eurobarometru z června roku 2019. Jedná se o standardní Eurobarometr prováděný pravidelně dvakrát v roce ve všech členských zemích EU.

Pro celkový obraz nálady veřejnosti bude využit průzkum důvěry v EU, následně pak budou sledovány problematické aspekty. U vybraných států pak budou diskutovány a ověřovány přístupy uvedené v teoretické části – **utilitářský přístup, přístup národní identity a podnětový přístup.**

V rámci průzkumů veřejného mínění budou sledovány následující vybrané aspekty EU, resp. otázky:

- **Důvěra v EU jako instituci**

Důvěra v Evropskou unii je tím nejdůležitějším sledovaným aspektem. Institucionální důvěra obecně „odráží hodnocení toho, zda politické orgány a instituce fungují či nefungují v souladu s normativními očekáváními veřejnosti“ (Miller & Listhaug, 1990, s. 358). Nízká institucionální důvěra ve skutečnosti znamená, že politici či instituce dělají něco špatně. Vysoká důvěra je naopak znamením, že organizace či země je řízena efektivně a demokraticky (Lenard, 2008). Přílišná důvěra v politické zastoupení nebo instituce však může vést k nedostatečné kontrole (Kim, 2005; Van De Walle & Six, 2014). Pokud lidé nemají důvěru k Evropské unii jako instituci, je pak bezpředmětné zůstat součástí takového projektu.

- **Přijímání rozhodnutí na úrovni EU**

Tento aspekt reaguje na trend poslední doby, kdy o čím dál více otázkách se rozhoduje na úrovni Bruselu a respondenti tak mohou mít

legitimní obavy z omezování národní suverenity ve prospěch nadnárodní organizace.

- **Budoucí rozšiřování EU v dalších letech**

Otázka postupného rozšiřování EU může mít pro respondenty problematická z celé řady důvodů, byť těmi nejzásadnějšími vycházejícími z lidské racionality mohou být ekonomické důvody. Rozšíření o nové členy vždy znamená menší podíl z unijního rozpočtu do národní kasy, zejména pokud přistupují ekonomicky méně vyspělé země, které je nutné v počátečních letech podporovat z unijních prostředků.

- **Společná migrační politika EU**

Postoje k tomuto aspektu mohou souviset zejména s migrační/uprchlickou krizí a politikou přerozdělování žadatelů o azyl mezi jednotlivé členské země na základě kvót.

- **Evropská hospodářská a měnová unie, se společnou měnou eurem**

Otázka společné hospodářské či měnové unie může být pro řadu respondentů palčivá podobně jako postupné rozšiřování EU z ekonomických důvodů, jako je náchylnost společného projektu ke krizím či obavy z doplácení na méně vyspělé členské země.

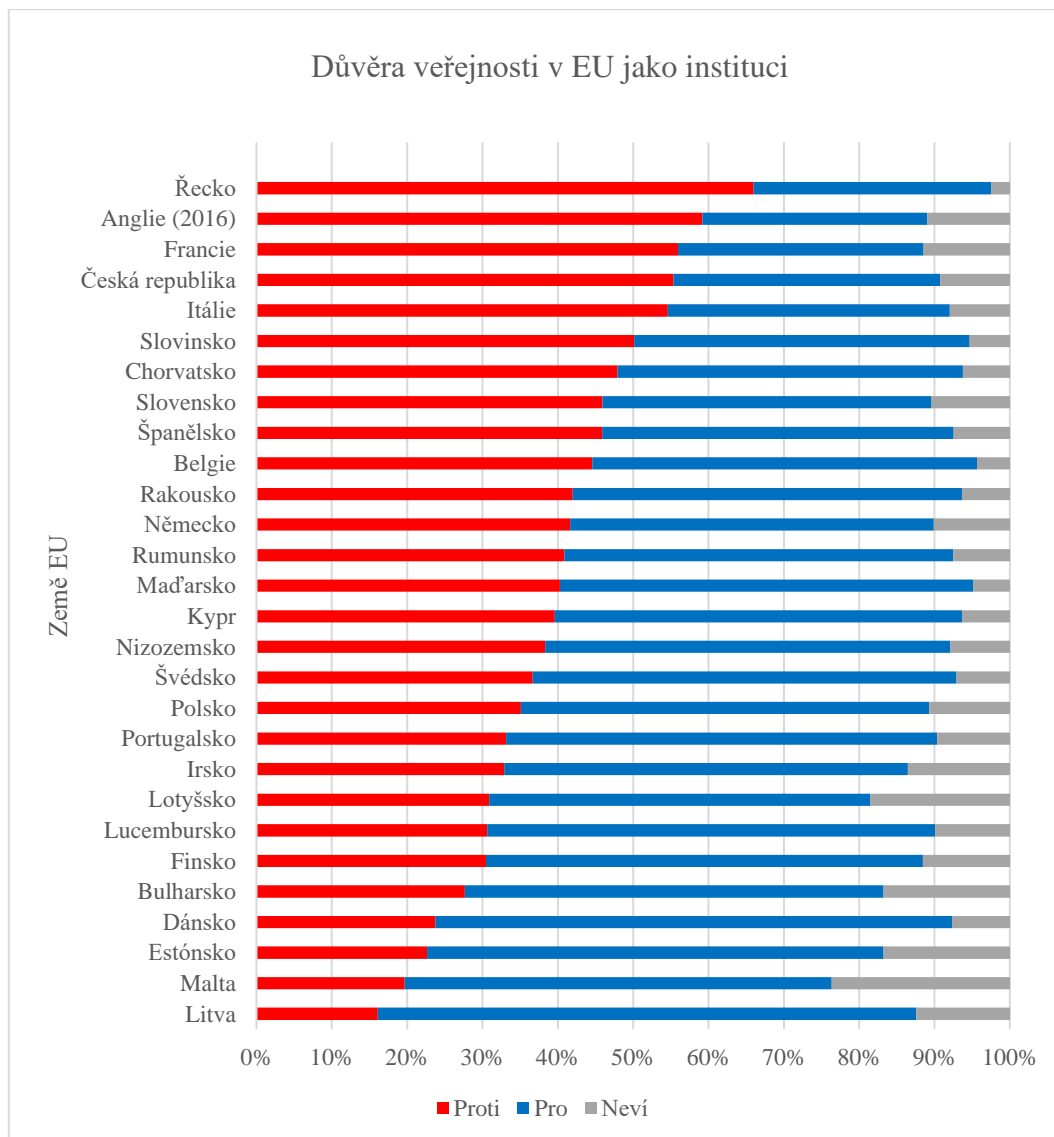
3 Praktická část

Analytická část je rozdělena na dvě části. V první části jsou zařazeny všechny země EU. Cílem je znázornit na základě dat z průzkumů veřejného mínění postoje veřejnosti k vybraným aspektům EU a odhalit nejvíce euroskeptické země. Ve druhé části analýzy jsou aplikovány teoretické koncepty/přístupy na příkladu nejvíce euroskeptických zemí vzešlých z první části analýzy. Za nejvíce euroskeptické země budou pokládány takové země, kde jednak hodnoty u otázky týkající se důvěry korespondovaly s hodnotami u této otázky v případě britských respondentů, a dále pak země, které měly nejvíce negativní hodnoty alespoň u tří vybraných aspektů EU, resp. u tří otázek.

3.1 Analýza postojů veřejnosti v členských státech EU

Nejprve je vhodné sledovat obecně důvěru veřejnosti v EU jako instituci. Dle grafu č.8 občané Řecka s 66 % nedůvěřují EU ještě více než občané Spojeného království v EU. Řecko je členem instituce evropské integrace od roku 1981 a součástí evropské integrace chtělo být již zhruba od poloviny 20. století. Důvěra řeckých občanů se změnila v souvislosti s ekonomickou krizí, která ovlivnila životy těchto občanů. Vysokou nedůvěru vůči EU vykazují také občané Francie s 56 %, což může souviset s nárůstem vlivu euroskeptických politických subjektů, zejména vlivem krajně pravicové politické strany Národní sdružení (dříve Národní fronta), kterou lze považovat za „tvrdě“ euroskeptickou. Dále EU nedůvěřují s 55,4 % občané České republiky. Také v České republice lze pozorovat narůstající euroskeptické tendence a stále větší vliv krajně pravicové, a „tvrdě“ euroskeptické strany Svoboda přímá demokracie (dále jen SPD). Česká republika je také členem organizace V4, která sdružuje státy střední Evropy. Tyto státy pak hájí společné zájmy v institucích EU a mnohdy těmito institucím oponují v klíčových otázkách evropské integrace.

Graf č. 8 Důvěra veřejnosti v EU jako instituci

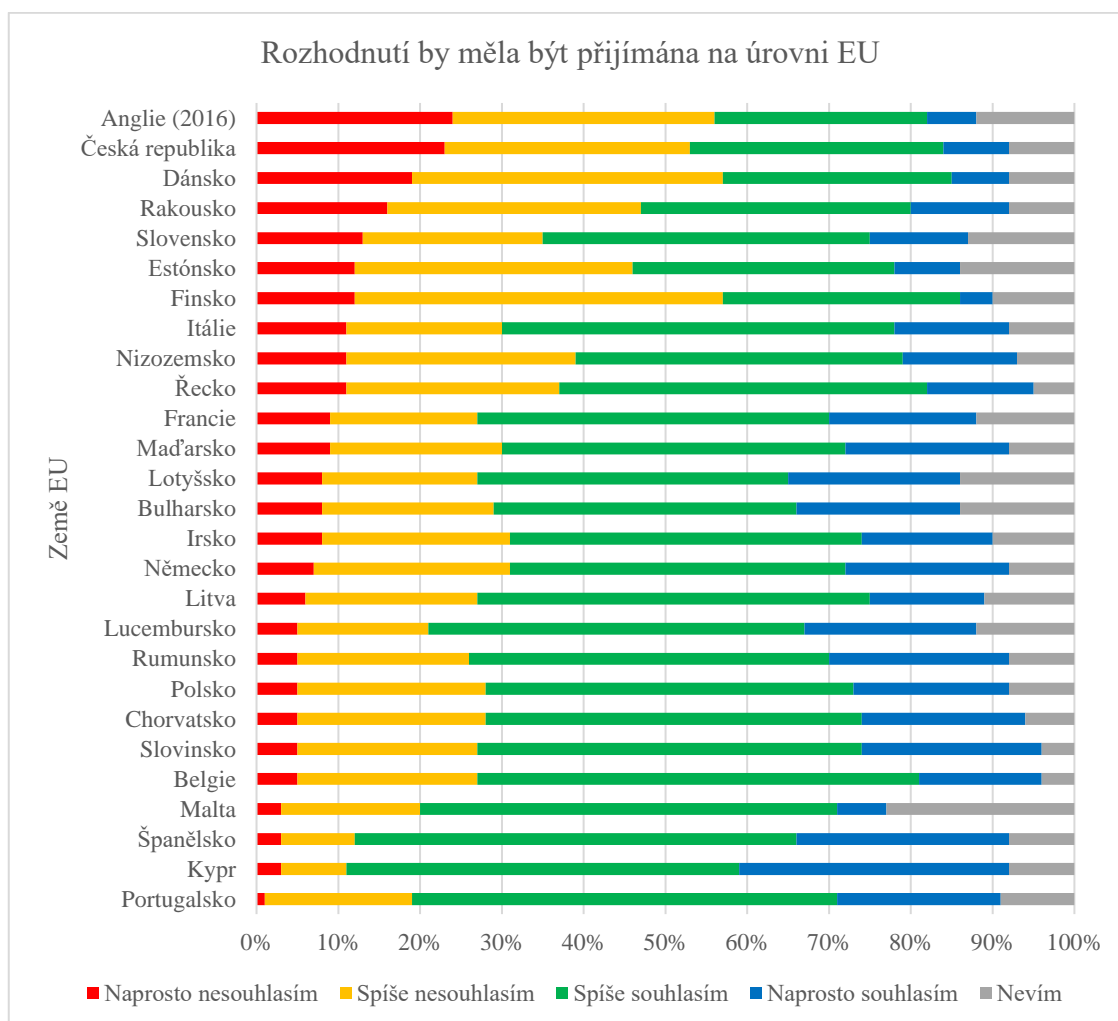

Zdroj: Eurobarometer 2016, vlastní zpracování

3.1.1 Postoje členských států k přijímání rozhodnutí

Graf č. 9 demonstruje postoje k přijímání rozhodnutí ostatních členských států. Z grafu vyplývá, že se Spojeným královstvím mají srovnatelně negativní postoje k přijímání rozhodnutí na úrovni EU občané České republiky, Dánska a Finska. Tyto státy tak mají obavu z toho, že by teoreticky mohla být ohrožena národní suverenity, když o záležitostech, které se jich týkají, se bude rozhodovat na unijní úrovni.

Graf č. 9 Rozhodnutí by měla být přijímána na úrovni EU

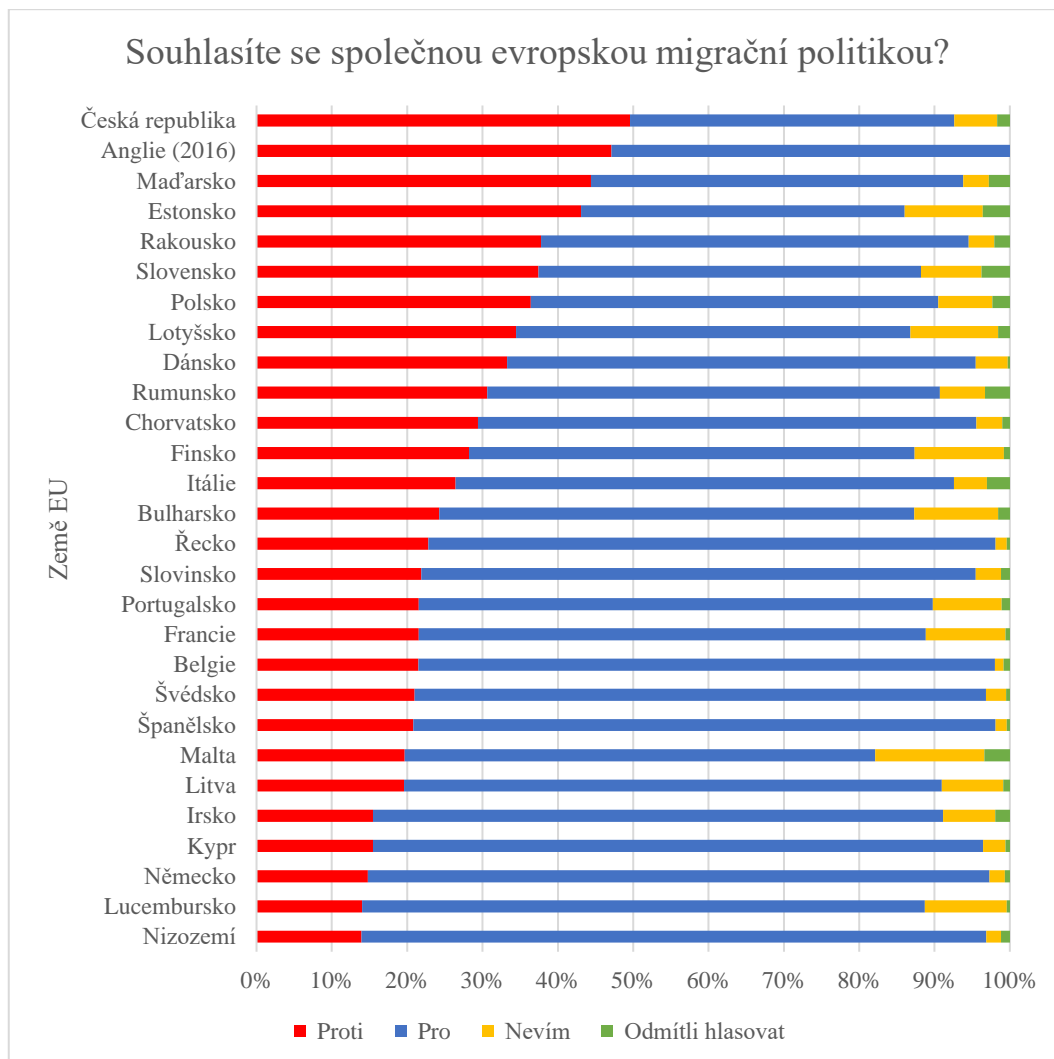

Zdroj: Eurobarometer 2016, vlastní zpracování

3.1.2 Postoje členských států k migrační politice

Dle grafu č. 10 zaujímá nejvíce negativní postoj vůči tomuto tématu Česká republika, kde 49,6 % respondentů bylo proti společné evropské migrační politice. Na další pozici je pak Maďarsko s 44,41 %, dále pak Estonsko s 43,07 %, Rakousko s 37,77 %, Slovensko s 37,43 %.

Graf č. 10 Souhlasíte se společnou evropskou migrační politikou EU?

Zdroj: Eurobarometer 2019, vlastní zpracování

Na základě toho lze vyzorovat trend, kdy veřejnost zemí V4 zaujímá dle hodnot podobný postoj k migraci. V4 je organizace spojující země střední Evropy, konkrétně Českou republiku, Slovensko, Polsko a Maďarsko. Vytvoření V4 bylo ovlivněno jak domácími faktory, které vyplynuly zejména z politické a sociálně-ekonomické obnovy za parlamentní demokracie a režimu volného trhu, a vnějšími, s výslovným zájmem jak EU, tak NATO rozšířit své hranice směrem k tomuto regionu (Mogildea, 2018). V4 tedy tvoří alianci i na úrovni EU, kde se členské země snaží spolupracovat a prosazovat společné zájmy. V roce 2015 vyvrcholila Evropská migrační krize, ke které země V4 zaujaly společný postoj. Pouze tyto

čtyři státy byly proti zavedení migračních kvót na přerozdělování migrantů, a lze tedy tvrdit, že jejich situace je podobná, co se týče postojů veřejnosti na migraci.

V roce 2015 řekl tehdejší předseda vlády České republiky Bohuslav Sobotka před mimořádnou schůzí Evropské rady: „Česká republika se drží svého názoru, že odmítá jakýkoli povinný systém kvót pro přerozdělování žadatelů o azyl mezi členskými státy EU. „Budeme důrazně odmítat jakýkoli pokus o zavedení trvalého mechanismu přerozdělování uprchlíků.“ Podobně reagoval také prezident Miloš Zeman (Reuters, 2015). Oba zároveň zastávali názor, že uprchlíci migrují především z ekonomických důvodů. Nejen tehdejší vláda se profilovala jako proti-imigrační. V roce 2015 byla založena politická strana SPD, která se v masivní kampani do krajských voleb v roce 2016 profilovala jako výrazně proti-imigrační. V České republice převažuje mezi politickou elitou spíše negativní rétorika vůči migraci, což může výrazně prohlubovat postoje veřejnosti.

Maďarsko je jedinou zemí V4, kde byly krajně pravicové a euroskeptické tendence poměrně silné ještě před vypuknutím migrační krize v roce 2015. Důvody jsou celkem jasné. Maďarští občané mají hluboce zakořeněné národní hodnoty a zároveň mají dlouhodobý problém s romskou populací a její nedbalostí. V neposlední řadě euroskeptickému a proti-imigračnímu postoji veřejnosti přispěl skandál zveřejnění nahrávky bývalého předsedy vlády Ference Gyurcsányho v roce 2006, který v podstatě pohřbil levou stranu politického spektra (Kolár, 2016). V Maďarsku podobně jako v České republice nalezneme politickou stranu se silnou nacionalistickou a proti-imigrační republikou. Jobbik byl ovšem založen již v roce 2003. První úspěch této strany přišel v roce 2009, kdy strana získala 14,77 % ve volbách do Evropského parlamentu. V roce 2014 pak strana získala 20,54 % v parlamentních volbách, a stala se tak druhou nejsilnější stranou po FIDESZ. V roce 2015 pak v reakci na evropskou migrační krizi vedl negativní kampaň nejen Jobbik, ale i FIDESZ. Kampaň výrazně ovlivnila a prohloubila postoje veřejnosti. Zaprvé, vláda tehdy rozesílala do každé domácnosti manipulativní dotazník, v jehož úvodu bylo uvedeno, že ekonomičtí migranti předstírají, že jsou uprchlíky, avšak ve skutečnosti chtějí získat sociální dávky a pracovní místa. Po tomto úvodu následovaly otázky, na které měli respondenti odpovědět, avšak tyto otázky stejně reflektovaly postoj vlády. Zadruhé, probíhala billboardová kampaň se silnými

proti-imigračními slogany. V neposlední řadě kampani přispěla silná rétorika premiéra Viktora Orbána, který zásadně odmítal migrační kvóty (Kolár, 2016).

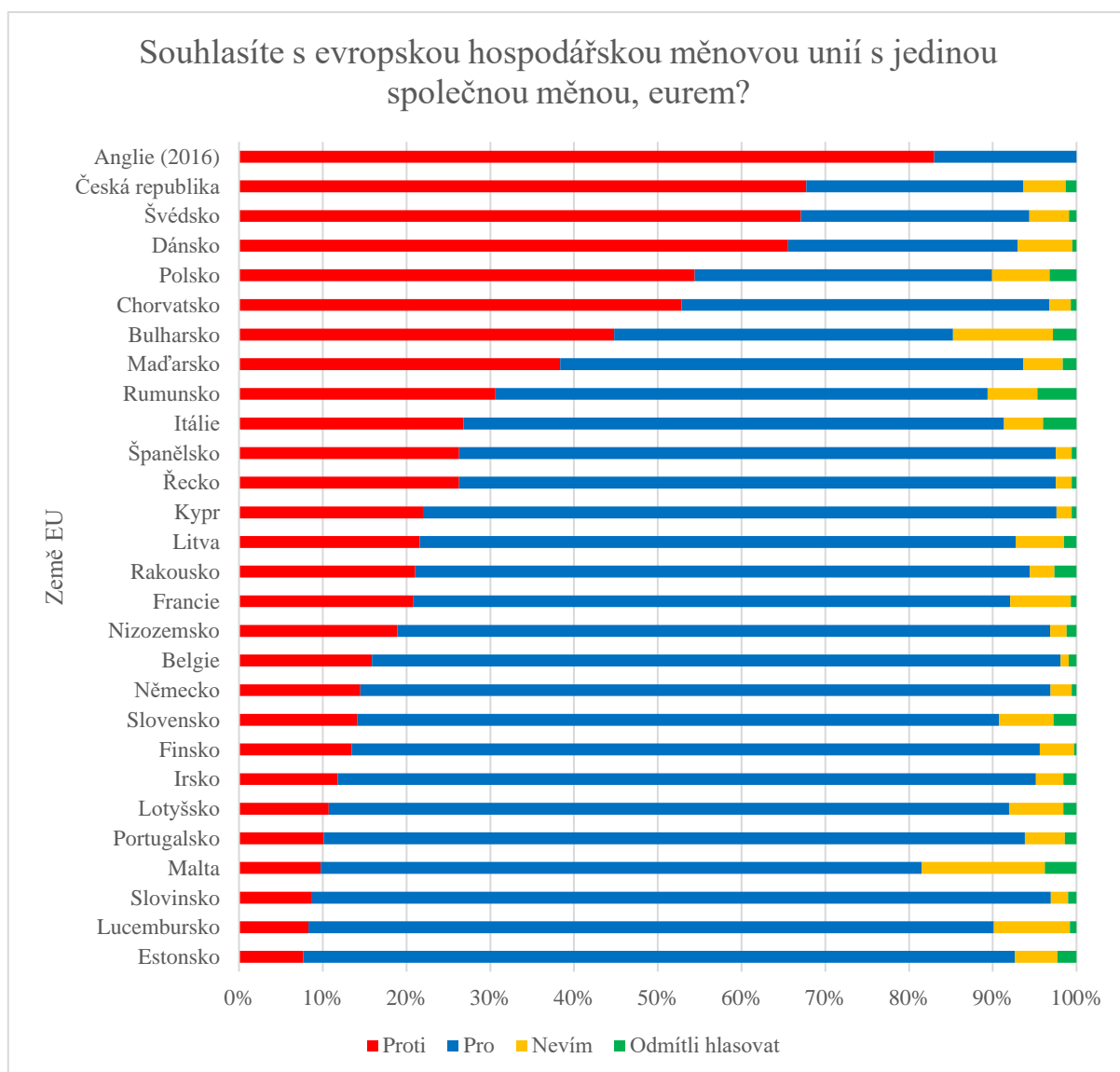
Estonsko si od své nezávislosti v roce 1991 buduje přísnou migrační politiku. To je důsledkem rozsáhlých zkušeností Estonska s migranty, kdy během Studené války do této země proudili velké počty ruských obyvatel. Vláda nově nezávislého Estonska pak udělila občanství pouze těm, kteří na území žili před okupací Sovětským svazem. Veřejná a politická sféra se prezentuje anti-imigrační rétorikou. V roce 2019 konzervativní lidová strana, krajně pravicová strana, která tvrdí, že chce chránit „domorodou estonskou“ populaci této země, téměř ztrojnásobila svůj podíl křesel v parlamentu, což odráží vzestup populistických nacionalistických stran jinde v Evropě (Politico, 2019).

Pro potvrzení trendu negativních postojů zemí V4 ke společné migrační politice je vhodné zmínit také Slovensko. Stejně jako v České republice má na Slovensku vliv na postoj k migraci politická strana. V roce 2010 byla založena Marianem Kotlebou Lidová strana Naše Slovensko. Strana se profiluje jako anti-imigrační a anti-korupční. Kotleba také vystupuje negativně vůči romské menšině. Ještě větší vliv získal v roce 2013, kdy se po vítězství ve volbách stal předsedou kraje Banská Bystrica. Kotlebova strana budovala strach z migrace především v méně rozvinutých oblastech Slovenska. Lidová strana Naše Slovensko je jediná krajně pravicová, též neo-nacistická strana na Slovensku. Přestože v roce 2016 získala 8 % v Národní radě a má minimální koaliční potenciál, je nutné zmínit, že je velmi úspěšná u mladé generace. Po vypuknutí evropské migrační krize v roce 2015 prohluboval negativní názor vůči migraci také tehdejší předseda vlády Robert Fico ze strany SMER, který byl ostře proti migračním kvótám. Fico žádal povolání 2500 policistů k ochraně vůči vlivů muslimů, později chtěl dokonce monitorovat všechny muslimy na území Slovenska (Kolár, 2016).

3.1.3 Postoje členských států k hospodářské a měnové unii

Dle grafu č. 11 převažuje negativní postoj u občanů států, které nejsou členy eurozóny. Výjimkou je Maďarsko, jehož občané jsou v 55 % pro společnou hospodářskou a měnovou unii. Nejvíce negativně se vůči tomuto tématu vymezují občané České republiky s 67,7 %, Švédska s 67,1 % a Dánska 65,5 %.

Graf č. 11 Souhlasíte s evropskou hospodářskou měnovou unií s jedinou společnou měnou, eurem?

Zdroj: Eurobarometer 2019

Švédsko a Dánsko má vyjednané výjimky z povinnosti vstoupit do eurozóny. Česká republika musí pro vstup do eurozóny splňovat konvergenční kritéria, zatím však splňuje 4 z 5 kritérií. Posledním kritériem je členství v Evropském mechanismu směnných kurzů. Negativní postoj u Čechů převažuje z několika důvodů. Tím hlavním je všeobecné zvýšení cen po konvergenci na euro. Jsou si také vědomi, že se společnou evropskou měnovou politikou ztratí Česká republika kontrolu nad vlastní ekonomikou. Přijetí eura považují opět jako další cizí

vliv, a zejména ti méně vzdělání a informovaní občané se bojí ztráty národní identity (Ministerstvo financí, 2007).

Ve Švédsku se postoj k přijetí eura výrazně měnil dle aktuální hodnoty švédské koruny. Když oslabovala vůči euru, mnoho příznivců švédské účasti v Evropské měnové unii tvrdilo, že slabina koruny byla hlavním důvodem, proč by měla být nahrazena eurem. Když však koruna začala posilovat vůči euru, argument klesl. Ve skutečnosti to posílilo pozici, že Švédsko bylo ekonomicky lépe se svou vlastní měnou (Hobolt, 2007).

V Dánsku byla situace podobná. Čím bylo euro slabší vůči dolaru, tím byl výraznější pokles veřejné podpory. Dánská vláda si navíc nevědomky vybrala nejhorší možnou dobu na rozhodování o přijetí eura. Referendum uspořádala v době, kdy hodnota této měny byla na dně (Hobolt, 2007). Zajímavé tedy je, že veřejný názor ve Švédsku a Dánsku nebyl identický s názorem politické elity.

3.1.4 Postoje členských států k budoucímu rozšiřování EU

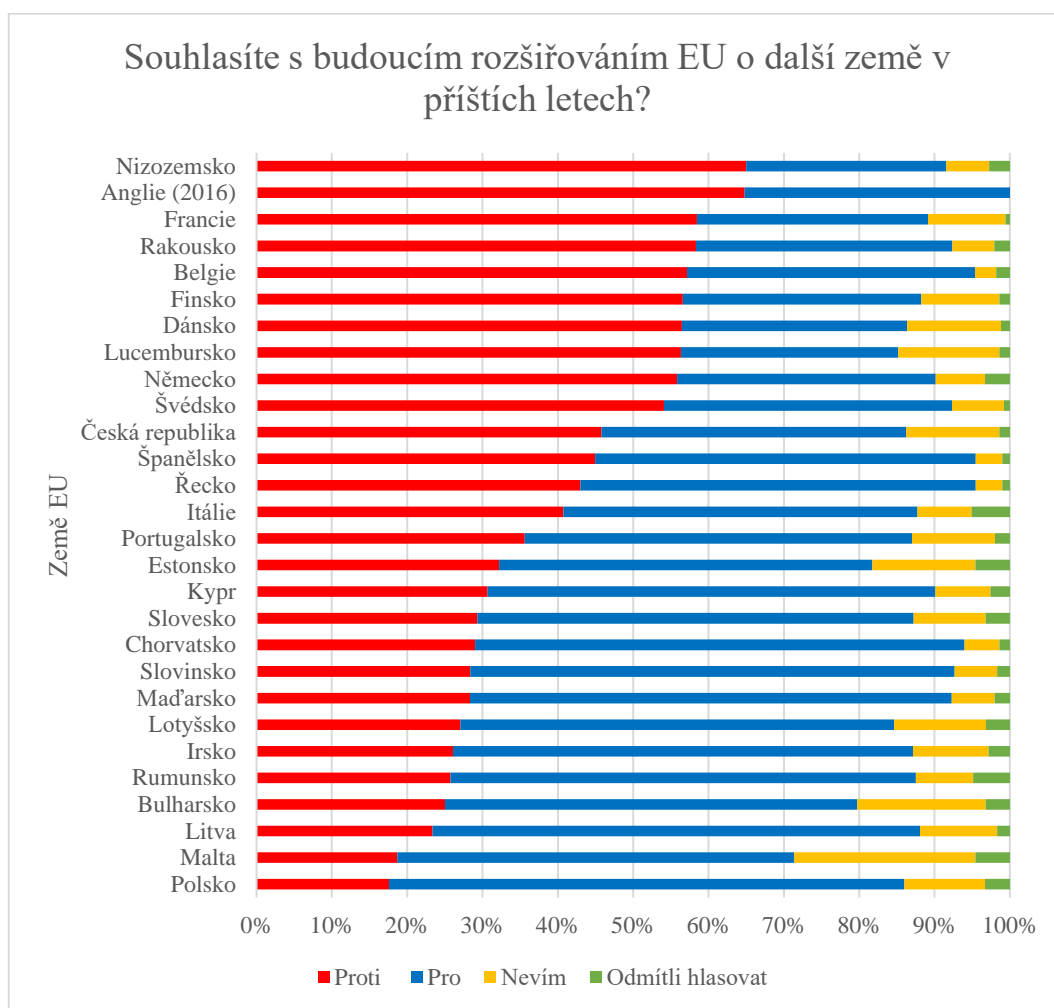
Dle grafu č. 12 zaujímá nejvíce negativní postoj vůči rozšiřování EU Nizozemsko s 65 % hlasů pro volbu „proti“, dále pak Francie s 58,4 % a Rakousko s 58,3 %.

V Nizozemsku jsou negativní reakce vyvolány vnímáním ekonomické hrozby z migrace podobně jako u zemí V4, dále pak strachem ze špatného vlivu na místní hospodářství a také možnými náklady pro Nizozemce plynoucí z dalšího rozšiřování EU. Zároveň negativním postojům veřejnosti přispívá fakt, že Nizozemská vláda je vůči možnému rozšiřování také odtažitá, a to z toho důvodu, že chce mít jistotu striktního dodržení všech kritérií pro vstup do EU u kandidátských zemí, tedy zemí Balkánského poloostrova a Turecka.

Podobně k tomuto tématu přistupuje také Francie a žádá striktní dodržování všech kritérií pro vstup do EU. Pro Francii je překážkou budoucího rozšiřování nedodržování zásad právního státu například v Albánii či Severní Makedonii. Francouzská vláda jako příklad uvádí přetrvávající problémy s korupcí například v Rumunsku a Bulharsku, a vnímá tuto situaci jako výsledek „nepřipravených“ zemí vstupujících do EU, které následně způsobují problémy základním zásadám a hodnotám EU (Eisl, 2019). Postoje francouzské veřejnosti k tomuto tématu jsou srovnatelné s postoji vlády.

Zajímavostí je postoj veřejnosti Rakouska k budoucímu rozšiřování. Tento postoj příliš nekoresponduje s postojem rakouské politické sféry. Dle ministerstva pro evropské a mezinárodní záležitosti Rakousko podporuje budoucí rozšiřování EU, zejména o země Balkánského poloostrova. Rakousko je už nyní největším zahraničním investorem v Bosně a Hercegovině a řadí se mezi největší investory i v dalších zemích tohoto regionu. To může pomoci také vytváření nových pracovních míst v Rakousku. Zároveň by rozšíření podpořilo export a hospodářský růst obecně (BMEIA, 2020).

Graf č. 12 Souhlasíte s budoucím rozšiřováním EU o další země v příštích letech?

Zdroj: Eurobarometer 2019, vlastní zpracování

3.2 Členské státy EU s nejvyšší mírou euroskepticismu

Na základě analýzy uvedeného průzkumu veřejného mínění můžeme zhodnotit jakou má EU podporu veřejnosti. Ačkoliv v některých oblastech rozsah negativních postojů ve státech EU dosahoval hodnot britské veřejnosti, která jako první v historii podpořila odchod jejího státu z EU, nelze tvrdit, že by veřejnost některého z členských států byla tak „tvrdě“ euroskeptická jako ta britská. Mezi veřejností členských států nepřevažuje postoj odmítající principiální myšlenku evropské integrace. V jednotlivých otázkách se hodnoty negativních postojů příliš neshodovaly, z čehož vyplývá, že veřejnosti jednotlivých států jsou v opozici spíše vůči konkrétním politikám než instituci EU jako takové.

Za nejvíce negativní lze považovat veřejnost České republiky, která má vysokou nedůvěru v EU a dosahovala nejvyšších negativních hodnot v postojích

k přijímání rozhodnutí na úrovni EU, k migrační politice a hospodářské a měnové unii, tedy hned ve třech vybraných aspektech EU a je jí tedy věnována pozornost ve druhé části analýzy.

Největší nedůvěru k EU jako takovou pak má Řecko, kdy hodnoty u této země korespondují s hodnotami britských respondentů před Brexitem. I tato jihoevropská země proto dostane prostor v další části analýzy.

3.2.1 Česká republika

Ze současných členských států dle uvedené analýzy lze považovat za nejvíce negativní občany České republiky, kteří byli po Švédsku nejvíce skeptičtí k přijímání rozhodnutí na úrovni EU. Jako menší stát mohou mít čeští občané pocit, že mají menší vliv na rozhodování EU (Magnetie & Nicolaidis, 2004). Češi jsou pak dále nejvíce negativní vůči společné migrační politice a hospodářské a měnové unii. Co se týče budoucího rozšiřování EU, v této otázce pak negativní hodnoty nedosahují tak vysokých hodnot. To lze pravděpodobně vysvětlit tím, že občané České republiky nevědí, co by rozšiřování EU pro organizaci a také jejich stát znamenalo.

Z hlediska **utilitářského přístupu** České republiky vnímají spíše nevýhody EU. Dle průzkumu CVVM (2019) 84 % respondentů vnímá nárůst byrokracie a zbytečných úřadů. Přibližně 75 % souhlasilo že Česká republika je příliš omezována evropskými zákony, že EU příliš ovlivňuje národní politiku a že z České republiky odcházejí do ostatních členských zemí kvalifikovaní pracovníci. Míra nespokojenosti s EU a jejími nevýhodami pak roste s věkem (Novinky, 2019).

Výzkum od Aichholzer, Kritzinger a Plescia (2021) poukazuje na silnou národní identitu v ČR a potvrzuje tak silnou roli **přístupu národní identity**. Silná národní identita je v České republice spíše nepříznivá k přijetí vlády supranacionální entity, jakou je Evropská unie. Lidé se silnější národní identitou častěji nesouhlasí s tím, že by se Česká republika měla řídit rozhodnutími Evropské unie. Silná identifikace s Českou republikou je dokonce ve velmi významném vztahu s názorem na budoucí podobu Evropské unie, konkrétně silněji identifikovaní preferují spíše model kooperace než federalizace (Vlachová & Řeháková, 2004).

Podnětový přístup se v České republice výrazně projevuje. Euroskeptické postoje jsou nejvýraznější u voličů SPD a KSČM. Zejména SPD mobilizuje občany k euroskepticismu. Vyšší míru negativních postojů v České republice podporuje rétorika politické strany SPD, kterou lze považovat za populistickou a „tvrdě“ euroskeptickou. SPD se v posledních volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017 umístilo na čtvrtém místě s 10,64 % hlasů. Postoje této strany vystihuje volební program z roku 2019. Hlavními tématy tohoto programu je především migrační politika EU či obecně kritika EU jako instituce (SPD, 2021). Cílem SPD je získat zpět pravomoci národního státu, kterými v současné době disponují instituce EU a zabránit dalšímu přesouvání v jejich prospěch. SPD dále odmítá společnou migrační politiku a migrační kvóty. Natolik radikální přístup k migraci nemá žádná sněmovní politická strana a SPD tak pravděpodobně „těží“ nejvíce právě z tohoto tématu. Přijetí eura strana ještě v předchozím volebním programu podmiňovala referendem, ve volebním programu z roku 2019 však přijetí odmítá.

Trend narůstajícího euroskepticismu lze u českých občanů také pozorovat z důvodu, že nejsou o EU vhodně informováni skrze média. Občané jsou institucím EU natolik vzdálení, že jsou závislí na zdrojích poskytující informace o EU. Média v České republice však neposkytují komplexní pohled na problematiku EU. Naopak mnohé informace jsou často filtrovány skrze nacionalistické subjekty, které často poskytují zavádějící či mnohdy až nepravdivé informace.

Odchod České republiky z EU je stále nepravděpodobný, přesto lze u českých občanů pozorovat a lze předpokládat narůstající míru euroskepticismu.

3.2.2 Řecko

Specifickým státem z hlediska veřejného mínění je Řecko. Dle grafu sledující důvěru v EU, dosahuje řecká veřejnost nejvyšších negativních hodnot ze všech členských států. Zajímavostí je, že u problematických aspektů identifikovaných britskou veřejností řecká veřejnost tak vysokých hodnot nedosahuje. Situace Řecka je tedy odlišná od situace v České republice. Jedná se o stát umístěný lokací i mentalitou na periferii EU. Kromě toho se jedná dle HDP o chudší evropský stát. Řecké skepsi a nízké důvěře v instituce EU pravděpodobně přispěla dlouhodobá dluhová krize trvající od roku 2009, kdy muselo dojít k mezinárodním půjčkám a čerpání peněz z evropských fondů. V důsledku toho je

Řecko kontrolováno Evropskou komisí, která stále kritizuje postup pro zmírnění krize. Zároveň také hrozí zastavením vyplácení peněz z evropských fondů. Řecko je v současné době tedy závislé na EU, avšak nálada Řeků je mizerná (ČT24, 2019). Z hlediska **utilitářského** přístupu je situace Řecka natolik specifická, že nelze příliš posoudit, jak výhody ovlivňují veřejné mínění. Co se týče ekonomických výhod, Řecko z EU odčerpalo podstatně více peněz, než kterými přispělo. Řecko by se pravděpodobně neobešlo bez podpůrných programů EU. Na druhou stranu, již zmíněná dluhová krize byla mimo jiné částečně zapříčiněna nadměrnými výdaji, kterými tehdejší vláda chtěla usnadnit vstup do Eurozóny. Řecko se tak většinu doby kdy je členem EU potýká s krizí a zmirňuje její následky.

Z pohledu podnětového přístupu volba eurokritické vlády pod vedením „tvrdě“ euroskeptické Syrizey v Řecku v roce 2015 ukázala nejen to, jak krize změnila postoje řecké veřejnosti k politikám pocházejícím z EU, ale také to, do jaké míry euroskeptické vládní hlasy komplikují politiku EU (Hobolt & de Vries, 2016). Tato vláda značně akcelerovala euroskeptické postoje veřejnosti v Řecku. Na tomto vývoji se podílely také média, pokud jde o to, jak kryly krizi, protože nepochybně ovlivnily veřejné mínění a způsobily rozpory ve společnosti. Mezi mediálním pokrytím bylo pozorováno vážné rozlišení: Zdálo se, že jedna skupina sdělovacích prostředků podporuje zavedená úsporná opatření a vyjadřuje potřebu masivních změn, zatímco jiná skupina sdělovacích prostředků s opatřeními důkladně nesouhlasila a kritizovala kohokoli, kdo se je pokusil podpořit (Henley & Smith, 2015).

Závěr

Bakalářská práce se soustředila na postoje veřejnosti členských zemí k problematickým aspektům EU. V roce 2015 rozhodla britská veřejnost o odstoupení jejího státu z EU. Na základě tohoto dění bylo cílem autora analyzovat, zda existují podobné tendence také v některé další zemi EU. Postoje veřejnosti k EU nejsou probádané na takové úrovni, aby bylo možné objektivně zkoumat jejich zákonitosti. Je otázkou, zda je vůbec možné tyto zákonitosti odhalit. EU je rozsáhlá instituce zasahující do všech oblastí politiky a postoje vůči této instituce můžou být silně subjektivní.

Mezi teoretickými východisky byly představeny koncepty euroskepticismu a veřejné podpory. Tyto koncepty byly aplikovány na státy, které lze na základě analýzy postojů veřejnosti považovat za nejvíce negativní členské státy v EU. Dále byly představeny výchozí podmínky Spojeného království. Přestože situace Spojeného království byla a je silně individuální, stále lze pozorovat přibývajících euroskeptické postoje, ať už u politické sféry či u veřejnosti, a to po celé Evropě. Na základě této teze byla položena primární výzkumná otázka. Jaké jsou tedy postoje veřejnosti členských států k vybraným aspektům EU po rozhodnutí o Brexitu? Z analýzy vyplývá, že lze nalézt negativní postoje veřejnosti k EU. Negativní postoje však veřejnost zaujímá spíše vůči konkrétním politikám než vůči instituci EU či evropské integraci obecně. Byly nalezeny 2 státy, jejichž postoje veřejnosti se výrazně odlišují od ostatních států.

Postoje veřejnosti České republiky k problematickým aspektům EU lze považovat alespoň dle uvedených průzkumů veřejného mínění za srovnatelné s postoji britské veřejnosti. Česká veřejnost však v sobě nemá historicky zakořeněné euroskeptické postoje jako veřejnost britská. Jak již bylo zmíněno, Spojené království má historicky, geograficky i socioekonomicky podstatně jiné podmínky. Dále se práce zabývala případem Řecka, který je odlišný od České republiky. Řecká veřejnost ukázala, že její důvěra v EU je na nízké úrovni, avšak ve vybraných otázkách paradoxně nedosahovala tak vysokých negativních hodnot. Řecko dlouhodobě usilovalo o to být součástí evropské integrace, avšak od počátku členství v EU potýká s ekonomickou krizí, která jistě výrazně ovlivnila veřejné mínění v této zemi. Cílem sekundární výzkumné otázky bylo zjistit, zda některý z členských států má potenciál vystoupit z EU podobně jako Spojené království.

Avšak na úrovni postojů veřejnosti ani na úrovni politické nic nenasvědčuje tomu, že by některý z výše zmíněných ani ostatních členských států měl EU opustit.

Je nutné ovšem dál sledovat případné tendence o vystoupení (a obecně postoje k evropské integraci, ať už na úrovni politické reprezentace či veřejnosti) a v tom se nachází velký prostor pro další výzkum. Projekt EU se pořád vyvíjí a čelí celé řadě výzev. Tou největší výzvou je bezpochyby pandemická krize související s COVID-19, kde EU plní roli koordinátora vůči jednotlivým členským státům, zejména co do finanční a materiální pomoci, nemluvě o samotné distribuci vakcín. Je otázkou, jak spíše problematické počínání unijních orgánů v době této krize ovlivní postoje veřejnosti k tomuto integračnímu projektu, ať už v tomto, anebo dalších letech, a zdali dojde ke snížení důvěry, což by mohlo mít potenciál na další vystoupení členského státu z EU.

Prameny a literatura

Aichholzer, J., Kritzinger, S., & Plescia, C. (2021). National identity profiles and support for the European Union. *European Union Politics*.

<https://doi.org/10.1177/1465116520980068>

Svoboda a přímá demokracie. (2020). Archív volebních programů SPD. Retrieved from <https://www.spd.cz/program/>

Ashcroft, M. (2019, February 4). How the UK voted on Brexit, and why - a refresher. Retrieved March 17, 2021, from

<https://lordashcroftpolls.com/2019/02/how-the-uk-voted-on-brexit-and-why-a-refresher/>

BBC News. (2016, June 24). EU referendum: PM David Cameron speech in full.

Retrieved March 17, 2021, from <https://www.bbc.com/news/av/uk-36617915>

BBC News. (2019, March 4). Crossing Divides: Has the UK changed its mind on

immigration? Retrieved March 12, 2021, from [https://www.bbc.com/news/uk-](https://www.bbc.com/news/uk-47428515)

[47428515](https://www.bbc.com/news/uk-47428515)

BMEIA, Außenministerium Österreich. (2020). Retrieved from

<https://www.bmeia.gv.at/en/>

Caldeira, G., & Gibson, J. (1995). The Legitimacy of the Court of Justice in the European Union: Models of Institutional Support. *American Political Science Review*, 89(2), 356-376. doi:10.2307/2082430

doi:10.2307/2082430

Carey S. 2002. Undivided loyalties: Is national identity an obstacle to European

integration? *Eur. Union Polit.* 3(4):387–413

Danish institute for international studies. (2020). European defence cooperation and the Danish defence opt-out. Retrieved from

https://pure.diis.dk/ws/files/3400436/European_defence_cooperation_and_the_Danish_defence_opt_out_diis_april_2020.pdf

Easton, D. (1965). *A Systems Analysis of Political Life*. New York: Wiley

- Eisl, A. (2019). *France's questionable arguments against European union enlargement*. Retrieved from https://institutdelors.eu/wp-content/uploads/2019/12/BP_ElargissementMacedoine_Eisl-EN.pdf
- EU referendum: PM David Cameron speech in full. (2016, June 24). Retrieved March 17, 2021, from <https://www.bbc.com/news/av/uk-36617915>
- Eurobarometer. (2021). Retrieved from <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm>
- European Union. (2014). Migration policies of the European Union with its mediterranean partners-need for greater mobility. Retrieved from [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/457131/EXPO-AFET_NT\(2014\)457131_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/457131/EXPO-AFET_NT(2014)457131_EN.pdf)
- Euroskeptici, europeanisté, euroentuziasté, eurofobové – jak s nimi pracovat? (2004). *Politologický Časopis*, 11(3), 240–263. Retrieved from https://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/2004/3/Polcas_2004_3_pp_240_262.pdf
- Evropská unie. (2020). *Dějiny Evropské unie - 1946*. Retrieved from https://europa.eu/european-union/about-eu/history/1946-1959/1946_cs
- Fiala, P., Pitrová, M., & Krutílek, O. ř. (2018). *Evropská unie* (3rd ed.). Brno, Česká republika: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Flood, C., & Usherwood, S. (2005). *Positions, Dispositions, Transitions: A Model of Group Alignment on EU Integration*. Presented at the Annual Conference of the Political Studies Association, Guildford, England: University of Surrey.
- Ford, R., Morrel, G., & Heath, A. (2012). *Fewer but Better? British attitudes to immigration*. Retrieved from <https://www.bsa-29.natcen.ac.uk>
- Gabel, M. (1998). Public Support for European Integration: An Empirical Test of Five Theories. *The Journal of Politics*, 60(2), 333-354.
- Gabel, M., & Palmer, H. (1995). Understanding Variation in Public Support for European Integration. *European Journal of Political Research*, 3–19. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1995.tb00627.x>

- Gershkovich, E. (2019). Estonia joins the far-right club. Retrieved March 17, 2021, from <https://www.politico.eu/article/estonia-tallinn-joins-the-far-right-club-martin-helme-mart-helme-kersti-kaljulaid-populism/>
- Henley, J., & Smith, H. (2016, June 30). We're not traitors, insist Greece's yes campaigners. Retrieved March 12, 2021, from <https://www.theguardian.com/world/2015/jun/30/were-not-traitors-insist-greeks-yes-campaigners>
- HM Government. (2014). Review of the Balance of Competences between the United Kingdom and the European Union. Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/388422/BoC_EUEnlargement_acc.pdf
- Hobolt, S. B. (2007). Is My Crown Better than Your Euro? Exchange Rates and Public Opinion on the European Single Currency. Presented at the European Union Studies Association (EUSA) Tenth Biennial International Conference. Retrieved from <http://aei.pitt.edu/7905/1/hobolt-s-04e.pdf>
- Hobolt, S. B., & de Vries, C. E. (2016). Public Support for European Integration. *The Annual Review of Political Science*, 19, 413-432.
- Kaniok, P. (2005). Měkký a tvrdý euroskepticismus: dva projevy téhož. *Politologický Časopis*, (2), 152–163. Retrieved from https://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/2005/2/Polcas_2005_2_pp_152_163.pdf
- Kim, S.-E. (2005). The Role of Trust in the Modern Administrative State. *Administration & Society*, 37(5), 611–635.
- Kolár, T. š. (2016). The Migration Crisis and the Rise of Right-wing Extremism and Euroscepticism. Retrieved from https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2016/06/Kol%C3%A1r_Euroscepticism-and-Political-Radicalism.pdf
- Konarzewska, A. (2008). Outside the European Economic and Monetary Union: Consequences for the United Kingdom. *Connections*, 7(1), 123-140. Retrieved April 12, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/26323323>

- Kopecký, P., & Mudde, C. (2002). The Two Sides of Euroscepticism: Party Positions on European Integration in East Central Europe. *European Union Politics*, 3(3), 297–326. <https://doi.org/10.1177/1465116502003003002>
- Kratochvíl, P. (2012). *Teorie evropské integrace*. Praha, Česká republika: Portál.
- Lenard, P. T. (2008). Trust Your Compatriots, but Count Your Change: The Roles of Trust, Mistrust and Distrust in Democracy. *Political Studies*, 56(2), 312–332.
- Magnette, P., & Nicolainidis, K. (2004). *The European Convention: Bargaining in the Shadow of Rhetoric*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/247868884_The_European_Convention_Bargaining_in_the_Shadow_of_Rhetoric
- McLaren L. 2006. *Identity, Interests and Attitudes to European Integration*. London: Palgrave Macmillan
- Menon, A. (2019). Beyond Brexit. *Political Insight*, 10(3), 40–40. <https://doi.org/10.1177/2041905819871847>
- Miller, A. H., & Listhaug, O. (1990). Political Parties and Confidence in Government: A Comparison of Norway, Sweden and the United States. *British Journal of Political Science*, 20(3), 357–386.
- Ministerstvo financí České republiky. (2007). *Studie vlivu zavedení eura na ekonomiku ČR*. Retrieved from http://www.euroskop.cz/gallery/2/850-studie_vlivu_zavedeni_eura_v_cr_na_ekonomiku.pdf
- Mogildea, M. (2018). *The Visegrad Group: a regional integration model for advancing the Europeanization process in Central and Eastern Europe*. Retrieved from https://think.visegradfund.org/wp-content/uploads/Mogildea_The-Visegrad-Group-A-regional-integration-model-for-advancing-the-Europeanization-process-in-Central-and-Eastern-Europe.pdf
- Moudrý, M. (2017). *Evropská unie v kostce*. Praha: Jalna.
- Neumayer, L. (2014). *Euroscepticism as a Political Label: the Use of European Union Issues in Political Competitions in the New Member States*. Retrieved from <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00963700/document>

- Norris, P. (1999). Critical Citizens: Global Support for Democratic Government. *European Journal of Political Research*, 81, 3–44.
<https://doi.org/10.1093/0198295685.001.0001>
- Novinky. (2019, May 2). S členstvím v EU jsou spokojeny dvě pětiny Čechů, nejvíc vadí byrokracie. Retrieved March 17, 2021, from <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/s-clenstvim-v-eu-jsou-spokojeny-dve-petiny-cechu-nejvic-vadi-byrokracie-40281841>
- Perisic, B. (2010). Britain and Europe: a History of Difficult Relations. Retrieved from <http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/cs-bojana-perisic.pdf>
- Rohrschneider, R. (2002). The Democracy Deficit and Mass Support for an EU-Wide Government. *American Journal of Political Science*, 46(2), 463–475. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3088389?origin=JSTOR-pdf>
- Rohrschneider, R., & Loveless, M. (2010). Macro Salience: How Economic and Political Contexts Mediate Popular Evaluations of the Democracy Deficit in the European Union. *The Journal of Politics*, 72(4), 1029–1045.
<https://doi.org/10.1017/S0022381610000514>
- Somerville, Will. 2007. Immigration under New Labour. Bristol: Policy Press.
- Staff, R. (2015, 22. září). Czech PM says will insist on rejecting migrant quotas. Retrieved March 12, 2021, from <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-czech/czech-pm-says-will-insist-on-rejecting-migrant-quotas-idUSKCN0RM10420150922>
- Sternberg, C. (2016). Public opinion in the EU institutions' discourses on EU legitimacy from the beginnings of integration to today. *Politique européenne*, 4(4), 24-56. <https://doi.org/10.3917/poeu.054.0024>
- Szczerbiak, A, & Taggart, P. (2002). The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States (Working Paper 51). Retrieved from: <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=sei-working-paper-no-51.pdf&site=266> (7.1. 2020).
- Szczerbiak, A, & Taggart, P. (2003). Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality (Working Paper 69).

Retrieved from: <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=sei-working-paper-no-69.pdf&site=266>

Taggart, P. (1998). A touchstone of dissent: Euroscepticism in contemporary Western European party systems. *European Journal of Political Research*, 33(3), 363–388.

Van De Walle, S., & Six, F. (2014). Trust and Distrust as Distinct Concepts: Why Studying Distrust in Institutions is Important. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 16(2), 158–174.

Vlachová, K., & Řeháková, B. (2004). The Nation, National Identity, and National Pride in Europe. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 40(4), 489-508.

Voting Leave: what were the underlying factors behind the Brexit vote? (2019, October 22). Retrieved March 17, 2021, from <https://www.kbc.com/en/economics/publications/voting-leave:-what-were-the-underlying-factors-behind-the-brexit-vote.html>

Wessels, B. (1995). Evaluations of the EC: Elite or Mass-Driven? In *Public Opinion and International Governance*, ed. Oskar Niedermayer and Richard Sinnott. New York: Oxford University Press

Zvedá se Řecko ze dna, nebo je to jen zdání? Ekonomy straší nedobytné hypotéky. (2019, March 11). Retrieved March 12, 2021, from <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/2753600-zveda-se-recko-ze-dna-nebo-je-jen-zdani-ekonomy-strasi-nedobytné-hypoteky>

Seznam grafů

Graf č. 1 Graf 1 Důvěra Britů v EU jako instituci.....	18
Graf č. 2 Rozhodnutí by měla být přijímána na úrovni EU	19
Graf č. 3 Souhlasíte se společnou migrační politikou EU?	19
Graf č. 4 Souhlasíte s Evropskou hospodářskou a měnovou unií s jedinou společnou měnou, eurem?	21
Graf č. 5 Souhlasíte s budoucím rozšiřováním EU v dalších letech?	22
Graf č. 6 Věkový profil respondentů.....	23
Graf č. 7 Socioekonomický profil respondentů.....	24
Graf č. 8 Důvěra veřejnosti v EU jako instituci	28
Graf č. 9 Rozhodnutí by měla být přijímána na úrovni EU	29
Graf č. 10 Souhlasíte se společnou evropskou migrační politikou EU?.....	30
Graf č. 11 Souhlasíte s evropskou hospodářskou měnovou unií s jedinou společnou měnou, eurem?	33
Graf č. 12 Souhlasíte s budoucím rozšiřováním EU o další země v příštích letech?	36

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 Důvody pro rozhodnutí Britů	17

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Schéma Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka	10